

MEMO

Aan : Statencommissie Omgevingsbeleid
Van : mevrouw J Stapert (toestelnummer: 58 40)
Datum : 27 mei 2008
Onderwerp : Behandelvoorstel Discussienota Invulling gezicht van Drenthe

Geachte commissieleden,

Voor de (extra) commissievergadering OGB van 18 juni a.s staat de discussienota 'Invulling gezicht van Drenthe' geagendeerd. De werkgroep Integraal Omgevingsbeleid zal deze nota op 4 juni a.s. bespreken.

De opbouw van de nota is volgt:

- inleiding en procesbeschrijving (hoofdstukken 1 en 2)
- resultaten van de algemene hoofdlijn van het gezicht van Drenthe; de rode draad (hoofdstuk 3)
- resultaten van de discussies in thema's beschreven aangevuld met discussiepunten en uitwerkingsvragen voor fase 2 (hoofdstuk 4).

Om tot een efficiënte en effectieve behandeling van het stuk te komen stelt uw voorzitter, mevrouw Pannekoek – van Toor, na overleg met de waarnemend voorzitter van de werkgroep de heer Slagter, de volgende behandelwijze voor.

Het uitgangspunt is dat de *uitwerkingsdiscussie* in *fase 2* zal plaatsvinden. Op 18 juni wordt besproken of de hoofdlijnen duidelijk zijn weergegeven. Daarom zal de kern van de bespreking zijn: *"Is de kruiwagen goed gevuld met de juiste dingen?"*

Hiermee wordt bedoeld dat u zich bij de behandeling van de nota vanaf hoofdstuk 3 telkens moet afvragen:

- is dit de lijn die ingezet kan worden; kunnen we hiermee naar fase 2 of moeten we bijvoorbeeld nog aanvullende onderzoeksvragen stellen?
- kunnen er onderwerpen c.q. onderdelen worden gemist?
- welke aanvullingen zijn noodzakelijk?
- welke nuancering moet worden aangebracht?

Voorgesteld wordt om kort stil te staan bij de resultaten op hoofdlijnen en vervolgens de in hoofdstuk 4 genoemde thema's stuk voor stuk door te nemen waarbij bovenstaande vragen de leidraad zijn.

Voorafgaand aan de bespreking zal gedeputeerde Haarsma een korte inleiding houden.

Eventuele aanvullingen van de werkgroep Integraal Omgevingsbeleid zullen tijdens de vergadering door de voorzitter van de werkgroep worden ingebracht.

Voor de bespreking is 60 minuten gereserveerd.

Mede namens de voorzitter,
vriendelijke groet,
Jelly Stapert,
Commissiegriffier OGB

Aan:
de voorzitter en leden van
provinciale staten van Drenthe

Assen, 29 mei 2008
Ons kenmerk 22/5.6/2008006465
Behandeld door de heer R. Vegelin (0592) 36 51 04
Onderwerp: Voortgang Nieuw omgevingsbeleid eerste fase Gezicht van Drenthe

Geachte voorzitter/leden,

In het proces om te komen tot nieuw omgevingsbeleid voor Drenthe is een drietal fasen onderscheiden: Praten, Denken en Doen. De eerste fase, zoals beschreven in het Procesplan nieuw omgevingsbeleid, moet leiden tot een "gezicht van Drenthe".

De afgelopen periode hebben wij in diverse samenstellingen creatieve sessies georganiseerd die hebben bijgedragen aan het tekenen van het Gezicht van Drenthe. Er is gesproken met ambtenaren en bestuurders van provincie en andere overheden, inwoners van Drenthe, instellingen en belangengroepen om zodoende het gemeenschappelijke doel te bepalen, waarbij de vraag centraal staat hoe Drenthe er over 10 tot 15 jaar uit zou moeten zien.

Uw staten hebben hier een belangrijke rol in gespeeld, onder andere via deelname aan creatieve sessies. Daarnaast heeft de werkgroep uit uw staten zeer intensief deelgenomen in bijeenkomsten met onder andere klankbordgroepen en de straatconsultaties.

Het uiteindelijke resultaat bestaat uit drie beelden. Het gezicht van Drenthe volgens de inwoners, het gezicht volgens de partners van de provincie en het gezicht volgens de provincie zelf.

Deze 3 gezichten zijn vervolgens via een huis-aan-huiskrant, straatinterviews en via www.reuring.nl en www.drenthe.nl voor reactie voorgelegd aan heel Drenthe. Dit heeft 325 reacties opgeleverd. Daarnaast zijn de 3 beelden voorgelegd aan een vijftal klankbordgroepen en heeft een externe denktank u geadviseerd over verschillende onderwerpen die voor de verdere ontwikkeling van Drenthe van belang zijn.

Met bijgevoegde discussienotitie Het gezicht van Drenthe informeren bij u over onze bevindingen en leggen wij u enkele vraagstukken voor die voortkomen uit deze bevindingen. Deze vraagstukken vragen om kaderstellende uitspraken door uw staten. Wij verzoeken u in de vergadering van de Statencommissie Omgevingsbeleid van 18 juni 2008 aandacht te besteden aan deze vraagstukken, die uit te splitsen zijn naar:

- de algemene lijn: "de rode draad" (hoofdstuk 3)
- functies en thema's (hoofdstuk 4)

Uitspraken over deze vraagstukken zijn richtinggevend voor de aanpak en nadere invulling van fase 2, Ontwerp omgevingsbeleid. Hiertoe zal ons college een bestuursopdracht formuleren die ter bespreking in uw Statencommissie Omgevingsbeleid van 10 september 2008 zal worden aangeboden.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

Bijlage(n):
ga.coll.

DISCUSSIONENOTA INVULLING GEZICHT VAN DRENTHE

Vertaling resultaten fase 1 “gezicht van Drenthe” naar strategische discussiepunten en onderzoeksvragen voor fase 2.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	
1.1. Aanleiding	3
1.2 Doel van deze notitie	3
2. Procesbeschrijving “Dit tekent Drenthe”	4
2.1 Proces nieuw omgevingsbeleid	4
2.2 Fase 1: Praten	5
2.3 Traject partners van de provincie	6
2.4 Traject inwoners van Drenthe	7
2.5 Traject provincie Drenthe	7
2.6 Reacties deelnemers op proces fase 1	8
2.7 Reactieronde op de drie toekomstbeelden	8
2.8 Denktank	9
2.9 Themaweken	9
2.10 Drents panel	11
2.11 Bouwstenen	11
2.12 Evaluatie POPII	12
3. Resultaten algehele hoofdlijn gezicht van Drenthe (de rode draad)	13
3.1 Inleiding	13
3.2 De drie toekomstbeelden	13
3.2.1 Wens tot het maken van keuzes	14
3.3 De rode draad	14
3.3.1 De kernkwaliteiten koesteren	14
3.3.2 Ontwikkeling mogelijk maken	15
3.3.3 Conclusie “rode draad”	16
3.3.4. Discussiepunten “rode draad”	16
3.3.5 Uitwerkingsvragen fase 2	18
4. Resultaten discussie en thema’s gezicht van Drenthe	19
4.1 Inleiding	19
4.2 Wonen	19
4.2.1 Drie toekomstbeelden	19
4.2.2 Discussiepunten	20
4.2.3 Uitwerkingsvragen fase 2	21
4.3 Recreatie en toerisme	21
4.3.1 Drie toekomstbeelden	21
4.3.2 Discussiepunten	21
4.3.3 Uitwerkingsvragen fase 2	22
4.4 Landbouw	22
4.4.1 Drie toekomstbeelden	22
4.4.2 Discussiepunten	22
4.4.3 Uitwerkingsvragen fase 2	23
4.5 Werk(gelegenheid) en bedrijventerreinen	23
4.5.1 Drie toekomstbeelden	23
4.5.2 Discussiepunten	24
4.5.3 Uitwerkingsvragen fase 2	25
4.6 Bereikbaarheid, mobiliteit en (inter)nationale context	25
4.6.1 Drie toekomstbeelden	25

4.6.2 Discussiepunten	26
4.6.3 Uitwerkingsvragen fase 2	26
4.7 Voorzieningen voor onderwijs, cultuur en ontspanning	26
4.7.1 Drie toekomstbeelden	26
4.7.2 Discussiepunten	27
4.7.3 Uitwerkingsvragen fase 2	28
4.8 Duurzame ontwikkeling	28
4.8.1 Drie toekomstbeelden	28
4.8.2 Uitwerkingsvragen fase 2	28

Bijlage 1: Leerpunten en adviezen evaluatie POP II

Bijlage 2: Kernkwaliteiten in de drie toekomstbeelden

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Naar verwachting treedt per 1 juli 2008 de nieuwe wet op de ruimtelijke ordening (nWro) in werking. De nieuwe wet is een breuk met het verleden. Uitgangspunten zijn dereguleren, decentraliseren en uitvoeringsgerichtheid. Rijk, provincies en gemeenten stellen straks een structuurvisie op. Dit is een strategisch beleidsdocument waarin de hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling in een bepaald gebied is beschreven en het beleid waarmee dat doel wordt bereikt (uitvoeringsstrategie).

Provinciale staten hebben in juni 2004 een integraal omgevingsplan vastgesteld (POP II). In het project 'nieuw Omgevingsbeleid' wordt nagegaan op welke manier het POP II wordt vervangen door een omgevingsbeleid dat beantwoordt aan de nWRO, én kan dienen als integraal beleidsdocument voor de fysieke leefomgeving. Vooruitlopend hierop is in 2007 met 'de stofkam' door POP II gegaan, om exacter dan tot nu toe te beschrijven wat verstaan moet worden onder 'provinciaal belang'.

Gedeputeerde staten hebben in het collegeprogramma 2007 - 2011 aangegeven: "met initiatieven te komen voor een grotere betrokkenheid van inwoners, bedrijfsleven en organisaties bij de opstelling en uitvoering van provinciaal beleid. Daarbij zullen wij een open houding hebben. De provincie komt met hoofdstructuren en kaders, maar komt niet vooraf met dichtgetimmerde plannen. Doel is via "beginspraak" de creativiteit en deskundigheid onder de inwoners van Drenthe beter, en vooral eerder, tot hun recht te laten komen". Het proces van het nieuwe Omgevingsbeleid is een belangrijk speerpunt in de realisatie van deze ambitie tot interactieve beleidsvorming.

1.2 Doel van deze notitie

Deze notitie is bedoeld om de inhoudelijke discussie door provinciale staten te voeden en daarmee kaderstellende uitspraken op te halen die worden uitgewerkt in fase 2 van het nieuwe omgevingsbeleid.

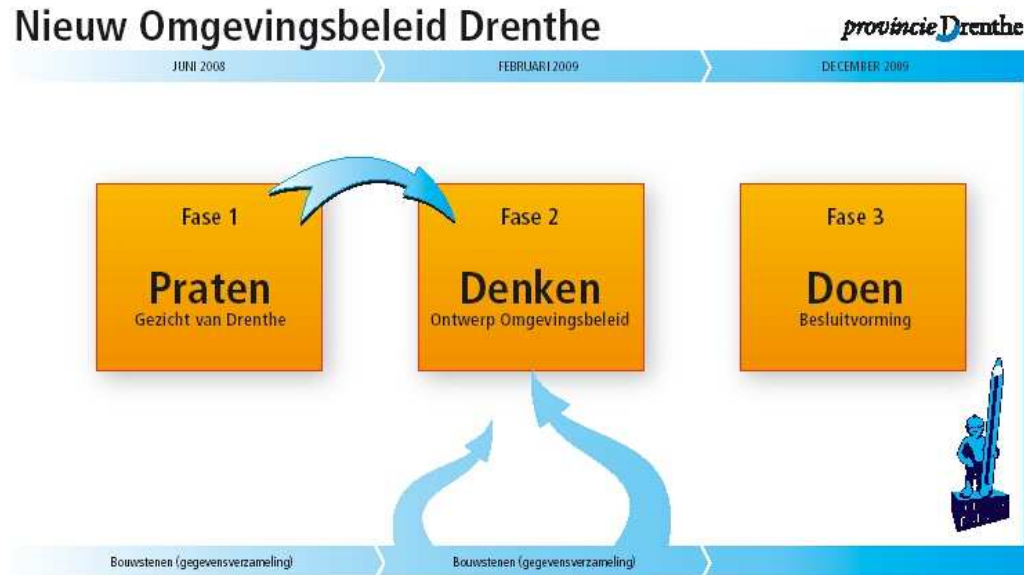
In deze notitie worden de bevindingen op de hoofdlijnen beschreven. De onderliggende (video)verslagen van de sessies en de klankborden zijn voor een ieder via Statengriffie in te zien.

In deze notitie wordt in hoofdstuk 2 allereerst ingegaan op het proces van fase 1 en de uitkomsten van fase 1, in hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 wordt op basis van de resultaten een aantal discussiepunten geformuleerd, telkens gevolgd door onderzoeksvragen voor fase 2. Hierbij is (hoofdstuk 3) een onderscheid gemaakt tussen de uitkomsten over de hoofdlijnen van fase 1 ("de rode draad") en uitkomsten voor de verschillende functies en aspecten (hoofdstuk 4).

2. Procesbeschrijving “Dit tekent Drenthe”

2.1 Proces nieuw omgevingsbeleid

Om te komen tot een nieuw omgevingsbeleid voor Drenthe is een interactief proces ontwikkeld onder de noemer ‘Dit Tekent Drenthe’. Het proces bestaat uit drie fasen, globaal aan te duiden als: praten, denken en doen.

1. Praten: het gezicht van Drenthe

In de eerste fase is met relevante partijen – ambtenaren en bestuurders van provincie en andere overheden, inwoners van Drenthe, marktpartijen en belangengroepen – het gemeenschappelijke doel bepaald. In creatieve sessies is het antwoord op de vraag: ‘hoe moet Drenthe er over tien tot vijftien jaar uit zien?’ uitgewerkt naar toekomstbeelden van Drenthe. Deze fase wordt juni 2008 afgerond door vaststelling van het ‘gezicht van Drenthe’. Het gezicht kan worden opgevat als de bestuurlijke kaders voor verdere uitwerking.

2. Denken: het ontwerp-omgevingsbeleid

Het gezicht van Drenthe is de opdracht voor de provincie: vertaal het gewenste gezicht naar de fysieke ondergrond van Drenthe. Samen met partners die een rol spelen in de realisatie van het gezicht en externe experts stelt de Provincie Drenthe in deze fase een ontwerp-omgevingsbeleid op. Begin 2009 wordt het ontwerp ter besluitvorming aan provinciale staten aangeboden.

3. Doen: de definitieve besluitvorming

In de derde fase volgt de definitieve besluitvorming: de inspraak op het ontwerp-omgevingsbeleid, het aanpassen ervan, het schrijven van het definitieve omgevingsbeleid en uiteindelijk de vaststelling ervan. Naar verwachting nemen provinciale staten in december 2009 een besluit over het nieuwe omgevingsbeleid.

Interactief proces

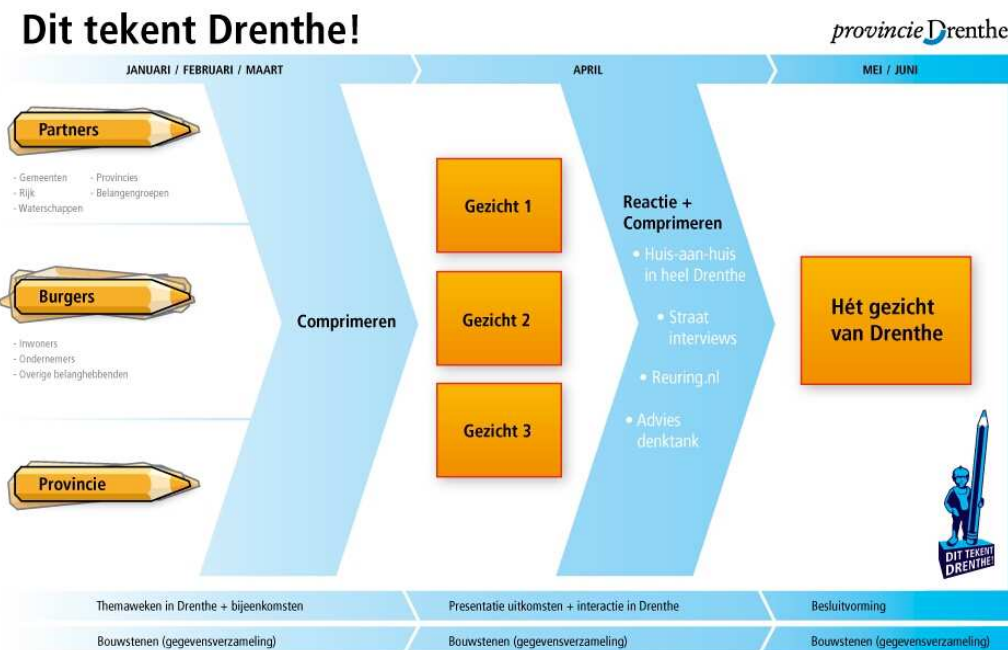
Door te kiezen voor een interactieve invulling van het proces wordt het mogelijk om in een vroeg stadium duidelijkheid te krijgen over draagvlak, belangen, expertise en verantwoordelijkheid bij de verschillende actoren. Naar verwachting komt dit inzicht de kwaliteit van het nieuwe omgevingsbeleid ten goede, aangezien scherper kan worden

aangegeven welke partij voor welke beleidsacties verantwoordelijk is en op welke manier de uitvoering het meest effectief kan worden ingevuld.

Vanwege het interactieve karakter hebben provinciale staten besloten om in eerste instantie gezamenlijk op te trekken met gedeputeerde staten, met inachtneming van ieders eigen verantwoordelijkheid. De Provincie Drenthe treedt op deze manier met één gezicht naar buiten en maakt maximaal gebruik van de resultaten van het proces. Rond de besluitvorming over het ontwerp-omgevingsbeleid scheiden de wegen van GS en PS. Om het proces vanuit provinciale staten te begeleiden is een statenwerkgroep Integraal Omgevingbeleid ingesteld.

2.2 Fase 1: Praten

In fase 1 zijn drie trajecten onderscheiden die ieder leiden tot een toekomstbeeld van Drenthe, namelijk: partners van de provincie, inwoners van Drenthe en provincie Drenthe. Ter voorbereiding van de besluitvorming door het provinciaal bestuur zijn de drie toekomstbeelden uit de trajecten voor reactie en commentaar voorgelegd aan klankbordgroepen, de denktank van externe deskundigen en de inwoners van Drenthe.

De drie trajecten zijn gelijk in opbouw. Er worden drie stappen onderscheiden:

1. Creatieve sessies

In het traject zijn vertegenwoordigers van verschillende groepen en organisaties uitgenodigd voor creatieve sessies. In deze sessies is gediscussieerd over Drenthe over tien tot vijftien jaar. Het resultaat van de discussie is gevisualiseerd in een schets en is verder onderbouwd door een collage van bijpassende beelden en een begeleidende tekst.

Voorbeeld resultaat creatieve sessie

Hoofdschets

Ondersteunende collage

2. Comprimeersessie

De deelresultaten uit de creatieve sessies zijn door een vertegenwoordiging van de deelnemers in het traject gecompriemd tot één toekomstbeeld met ondersteunend verhaal. Het eindbeeld is uitsluitend gebaseerd op de rode draad uit de deelresultaten: in de comprimeersessies is dus niets nieuws toegevoegd.

3. Presentatie

Het resultaat van de comprimeersessie is teruggekoppeld aan de deelnemers van het traject. De reacties en opmerkingen naar aanleiding van deze presentatie zijn meegenomen in de afsluitende reactieronde van de eerste fase van het proces.

In totaal zijn er 37 sessies gehouden met 383 deelnemers. Dit heeft geleid tot 74 deelresultaten en drie toekomstbeelden van Drenthe.

2.3 Traject partners van de provincie

Voor het traject met de partners van de provincie zijn uitgenodigd:

- wethouders en ambtenaren van de twaalf Drentse gemeenten;
- ambtelijke vertegenwoordigers van de provincies Groningen, Fryslân en Overijssel;
- ambtelijke vertegenwoordigers van de vier waterschappen;
- programma directeur van de Regio Groningen - Assen;
- vertegenwoordigers van de maatschappelijke organisaties VNO-NCW, KvK, MKB, LTO, WMD, Milieu Federatie, Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Recreatieschap, Drents Plateau, BOKD, STAMM CMO, Centrum Beeldende Kunst, Overleg Directeuren Woningcorporaties;
- vertegenwoordigers van culturele instellingen, zoals Drenst Museum, ICO-Assen, Noorderbreedte;
- vertegenwoordigers van de sociale agenda;
- ambtelijke vertegenwoordigers van de ministeries VROM, EZ en LNV;
- ambtelijke vertegenwoordigers van twee Duitse overheden, aangrenzend aan Drenthe;
- ambtelijke vertegenwoordigers van de gemeenten Groningen en Zwolle.

Voor het traject met de partners zijn 9 creatieve sessies georganiseerd met in totaal 70 deelnemers. Dit heeft geresulteerd in 14 deelbeelden, die tot één gezicht van

Drenthe zijn gecompriemd door de Adviescommissie Fysieke Leefomgeving (10 deelnemers).

2.4 Traject inwoners van Drenthe

Voor het traject met de inwoners van Drenthe zijn vijf deelgebieden aangewezen, waarbinnen deelnemers zijn uitgenodigd. De steekproef is zodanig samengesteld dat er een evenwichtige verdeling is over leeftijdsgroepen en sekse:

- Noord Drenthe (grondgebied van de gemeenten Assen, Noordenveld, Tynaarlo en een deel van Aa & Hunze). Sessies gehouden in Assen;
- middenband van Drenthe (grondgebied van gemeenten Midden Drenthe, Borger-Odoorn en een deel van Aa & Hunze en Coevorden). Sessies gehouden in Beilen;
- Zuidwest Drenthe (grondgebied van de gemeenten Westerveld en Meppel). Sessies gehouden in Meppel;
- Zuid Drenthe (grondgebied van de gemeenten Hoogeveen en De Wolden). Sessies gehouden in Zuidwolde;
- Zuidoost Drenthe (grondgebied van de gemeenten Emmen en een deel van Coevorden). Sessies gehouden in Emmen.

Voor het traject met de inwoners zijn 17 sessies georganiseerd met in totaal 191 deelnemers. De 36 deelresultaten zijn gecompriemd tot één gezicht van Drenthe door vertegenwoordigers uit de creatieve sessies (12 deelnemers).

2.5 Traject provincie Drenthe

Voor het traject met de provincie zijn 9 sessies georganiseerd met in totaal 100 deelnemers. Het traject met de provincie is in drie deelstappen uitgevoerd:

1. Provinciale medewerkers: in totaal 32 medewerkers hebben verdeeld over 3 creatieve sessies gewerkt aan 13 deelbeelden. Deze deelresultaten zijn gecompriemd door de ambtelijke projectgroep nieuw Omgevingbeleid (17 deelnemers) tot één eindresultaat;
2. Provinciale staten: in totaal 36 statenleden hebben in 3 creatieve sessies gewerkt aan 6 deelresultaten. De deelresultaten zijn door de statenwerkgroep Integraal Omgevingsbeleid (8 deelnemers) gecompriemd tot één eindresultaat;
3. Strategisch Management Team: het MT (7 deelnemers) heeft de eindresultaten van de medewerkers en statenleden gecompriemd tot één gezicht van Drenthe.

Drie gezichten van Drenthe

Drenthe: het gouden hart van Nederland

Het landgoed Drenthe

Drenthe als trotse boom

2.6 Reacties deelnemers op proces fase 1

De deelnemers aan de drie trajecten hebben enthousiast gereageerd op de creatieve aanpak en waren aangenaam verrast door de kwaliteit van het eigen eindresultaat. In het traject met de partners en de inwoners van Drenthe kwam nadrukkelijk naar voren dat de gekozen interactieve insteek zeer werd gewaardeerd. De deelnemers waarderen het om in een vroeg stadium betrokken te worden en vinden het interessant om van anderen te horen hoe men tegen Drenthe aankijkt. De deelnemers willen graag betrokken worden bij het vervolg en kijken vol verwachting uit naar de besluitvorming over het gezicht van Drenthe.

Het is van belang te realiseren dat de interactieve manier van beleidsvorming verwachtingen wekt ten aanzien van de verdere betrokkenheid van genoemde partijen en de manier waarop wordt omgegaan met de inbreng van deze partijen. Transparantie van het proces en heldere communicatie draagt er aan bij dat deze verwachtingen reëel blijven.

2.7 Reactieronde op de drie toekomstbeelden

Om de drie gezichten op waarde te kunnen schatten zijn de toekomstbeelden zonder verwijzing naar het traject waar het uitkomt voorgelegd aan klankbordgroepen, de denktank van externe deskundigen en de inwoners van Drenthe. De reacties worden betrokken bij de besluitvorming over de ontwerpopdracht voor fase 2 van het nieuwe omgevingbeleid. De conclusies op basis van de reacties zijn verwerkt in het volgende hoofdstuk.

Inwoners van Drenthe

Onder alle huishoudens van Drenthe is een speciale huis-aan-huiskrant verspreid. In deze krant zijn de drie toekomstbeelden, voorzien van de onderbouwende tekst, voor reactie voorgelegd. Door de antwoordstrook in te sturen kon men laten weten welke elementen uit de toekomstbeelden aanspraken en welke elementen gemist werden. Ook via www.drenthe.nl kon men reageren op de eindbeelden. Op www.reuring.nl is een deel van het discussieforum ingericht om door te kunnen praten over het onderwerp. In totaal zijn 190 reacties via de post of de drenthe.nl binnengekomen. Op reuring.nl zijn 39 reacties geplaatst.

Om ook een meer persoonlijke vorm van reageren mogelijk te maken zijn in Assen, Emmen, Hoogeveen, Havelte en Borger straatbijeenkomsten georganiseerd. Inwoners van de betreffende regio zijn via advertenties in de lokale huis-aan-huiskranten uitgenodigd om naar de speciale "Dit Tekent Drenthe tent" te komen. In de tent kon men persoonlijk in gesprek met ambtenaren van de provincie en met leden van gedeputeerde en provinciale staten. De tenten zijn goed bezocht en er is enthousiast en kritisch gediscussieerd over de drie toekomstbeelden. Ook in de tent kon een antwoordstrook worden ingevuld, wat 135 reacties heeft opgeleverd.

Klankborden

Om de drie toekomstbeelden meer gericht te kunnen bespreken zijn een aantal klankbordbijeenkomsten georganiseerd, namelijk met:

- vertegenwoordigers van ondernemers van Drenthe;
- wethouders RO via de Vereniging van Drentse Gemeenten;
- Jongerenraad van Drenthe;

- vertegenwoordigers van instellingen voor wonen, welzijn en zorg;
- directeuren van woningcorporaties;
- vertegenwoordigers van de provincie;
- denktank van externe deskundigen (zie hieronder).

Op een groot aantal aspecten konden de klankbordgroepen zich herkennen in elementen uit de beelden. Ook zijn een aantal nuances en adviezen voor nadere uitwerking aangebracht. Er werd meermalen benadrukt dat het van belang is te kiezen en focus aan te brengen. De conclusies op basis van de klankborden zijn verwerkt in het volgende hoofdstuk.

2.8 Denktank

Om het proces van het nieuwe omgevingsbeleid te ondersteunen is een groep van 11 externe deskundigen op diverse relevante gebieden zoals wonen, werken, bouwen, water, sociale aspecten, klimaat en energie etc. gevraagd zitting te nemen in de Denktank nieuw Omgevingsbeleid Drenthe. In wisselende samenstelling is deze groep experts drie keer bij elkaar gekomen.

Denktanksessie 1: Richting geven aan proces en inhoud

Ter voorbereiding van de inhoud van de discussie in fase 1 zijn negen visiedocumenten geëvalueerd, waaronder het collegeprogramma, visie op stedelijke ontwikkeling in Drenthe, toekomstbeeld Drenthe, Drenthe 2050 en Imago van Drenthe. Via www.reuring.nl is de inwoners van Drenthe om hun reactie op de visiedocumenten gevraagd (40 reacties). De denktank is gevraagd op basis van deze evaluatie verder richting te geven aan de inhoud en het proces. Uit de discussie kwamen twee belangrijke thema's naar voren: authenticiteit (benut de authentieke kwaliteiten voor de ontwikkeling van Drenthe) en ruimtelijke kwaliteit (interpreteer de ruimtelijke kwaliteit als kans voor de ontwikkeling van Drenthe).

Denktanksessie 2: Bijsturen proces en inhoud

Halverwege fase 1 is met de denktank een aantal deelresultaten uit de trajecten besproken en is gevraagd verdere sturing te geven op de inhoud en het proces. In de discussie werd de noodzaak tot het maken van keuzes op basis van kansen benadrukt, alsook het doorredeneren van de thema's die uit de trajecten naar voren zijn gekomen.

Denktanksessie 3: Arenadiscussie met provinciale staten

Ter voorbereiding op de besluitvorming is provinciale staten in de gelegenheid gesteld om de denktank te bevragen over de drie toekomstbeelden. Het advies van de denktank was onder meer om de kansen van de transitie in de woningmarkt te benutten, te sturen op kwaliteit en leefbaarheid en om nieuwe parels te ontwikkelen.

2.9 Themaweken

Om richting te geven aan de discussie in fase 1 van het nieuwe omgevingsbeleid is de inwoners van Drenthe om hun mening gevraagd over de thema's wonen, werken en cultuur in Drenthe. Via een advertentie in de huis-aan-huiskranten en via www.drenthe.nl kon men reageren op stellingen over deze drie thema's. Op www.reuring.nl kon men verder discussiëren over deze onderwerpen. In totaal zijn 1332 reacties binnengekomen op 9 stellingen (drie per thema).

Thema Werken

Stelling	Reactie	Resultaat
Drenthe moet inzetten op jongeren en niet op 65-plussers van buiten.	174	50% in meer of minder mate eens; 39% in meer of minder mate oneens; 11% neutraal.
Drenthe moet zorgen voor zijn eigen werkgelegenheid. Dan maar wat meer ruimte voor bedrijventerreinen en kantoren.	173	46% in meer of minder mate eens; 49% in meer of minder mate oneens; 5% neutraal.
Nieuwe werkgelegenheid moet in de steden, op het platteland willen we alleen ruimte geven aan kleine passende bedrijfstjes, toerisme en landbouw.	178	82% in meer of minder mate eens; 12% in meer of minder mate oneens; 6% neutraal.

- Een kleine meerderheid is voor een focus op jongeren in plaats van 65 plussers. De meningen zijn echter sterk verdeeld.
- Ook zijn de meningen verdeeld over het geven van ruimte aan bedrijventerreinen en kantoren. De groep voorstanders is ongeveer gelijk aan de groep tegenstanders.
- De stelling dat werkgelegenheid met name in de steden geconcentreerd moet worden wordt door een grote meerderheid gedragen.

Conclusie op basis van de reacties via www.reuring.nl:

- Het type werkgelegenheid moet passen bij de Drentse omgeving.
- Voor grootschalige bedrijvigheid en industrie is plaats in/bij de steden.
- In de dorpen is ruimte voor diensten, voorzieningen en kleinschalige initiatieven die geen overlast veroorzaken. Dit komt de leefbaarheid van dorpen ten goede.

Thema Cultuur

Stelling	Reactie	Resultaat
Ik vind het niet erg om voor kunst en cultuur naar Zwolle en Groningen te moeten.	85	24% in meer of minder mate eens; 69% in meer of minder mate oneens; 7% neutraal.
Kunst en cultuur is voor mij een belangrijke gelegenheid om mensen te ontmoeten en inspiratie op te doen.	87	85% in meer of minder mate eens; 8% in meer of minder mate oneens; 7% neutraal.
Drenthe heeft op gebied van kunst en cultuur voldoende in huis. De overheid hoeft zich daarvoor niet extra in te zetten.	82	24% in meer of minder mate eens; 67% in meer of minder mate oneens; 9% neutraal.

- Een meerderheid is van mening dat Drenthe haar eigen aanbod aan kunst en cultuur moet hebben.
- Kunst en cultuur is voor een grote meerderheid van belang voor sociale contacten en inspiratie.
- Een meerderheid vindt dat de overheid zich nadrukkelijk in moet zetten voor kunst en cultuur.

Geen reacties via www.reuring.nl.

Thema Wonen

Stelling	Reacties	Resultaat
Om Drentse Dorpen leefbaar te houden, moeten er onbeperkt woningen gebouwd kunnen worden.	180	14% in meer of minder mate eens; 83% in meer of minder mate oneens; 2% neutraal.
Drenthe wil een woonprovincie zijn. Dan moeten we daarin investeren, ook als dit ten koste gaat van rust en ruimte.	175	17% in meer of minder mate eens; 79% in meer of minder mate oneens; 3% neutraal.
Drenthe moet meer inzetten op aansprekende architectuur en kwaliteit. Daarvan is er in onze provincie te weinig.	198	42% in meer of minder mate eens, 47% in meer of minder mate oneens; 10% neutraal.

- Een grote meerderheid is van mening dat er niet onbeperkt gebouwd kan worden in Drentse dorpen.
- Een grote meerderheid wil niet inleveren op de rust en de ruimte als gevolg van de profilering van Drenthe als woonprovincie.
- De meningen over aansprekende architectuur en kwaliteit van wonen in Drenthe zijn verdeeld. Een kleine meerderheid vindt dat er niet sterker op ingezet hoeft te worden.

Conclusie op basis van de reacties via www.reuring.nl:

- Geen eenheidsworst aan huizenbouw, maar wel passend bij de karakteristieken van Drenthe.
- Pas op met waar en hoe hoogbouw kan plaatsvinden.
- Ga met de tijd mee en speel in op de marktvrage.

2.10 Drents panel

Ter voorbereiding van fase 2 zijn tien stellingen over thema's zoals wonen, voorzieningen, leefbaarheid, kwaliteit, ruimtegebruik en ondernemen aangeboden aan het Drents Panel. De resultaten worden na de zomer van 2008 verwacht.

2.11 Bouwstenen

Ter voorbereiding van fase 2 en deels ter voeding van de discussie in fase 1 zijn en worden twaalf bouwstenen voorbereid. Het betreft de volgende beleidsonderwerpen:

- Bevolking en wonen;
- Bedrijventerreinen;
- Recreatie en Toerisme;
- Landbouw;
- Natuur;
- Landschap;
- Cultuurhistorie;
- Mobiliteit;
- Bodem;
- Cultuur, sport en welzijn;
- Water;
- Klimaat en energie.

De bouwstenen dienen als inhoudelijke onderbouwing, richtinggevend onderzoek, of als strategisch afwegingskader voor alternatieven. De uitgangspunten (als onderdeel van de bestuursopdracht voor fase 2) die door GS aan het einde van fase 1 worden vastgesteld zijn bepalend voor de manier waarop de bouwstenen in fase 2 worden gebruikt.

2.12 Evaluatie POP II

Ter voorbereiding op het nieuwe omgevingsbeleid is het huidige POPII geëvalueerd. Hiervoor zijn, naast de provincie, Drentse gemeenten, waterschappen, VROM, LNV en belangengroepen benaderd. De centrale vraagstelling in het onderzoek is: "wat vinden de samenwerkingspartners van de mate waarin de provincie en zichzelf hebben bijgedragen aan hetgeen de afgelopen vier jaar (2004-2007) werd bereikt op het vlak van nieuwbouw/kernontwikkeling enerzijds en op dat van natuur-, recreatie- en landbouw-ontwikkeling anderzijds? Op welke punten zien zij – terugkijkend – mogelijkheden voor een grotere efficiency zowel bij de provincie als ook bij zichzelf?".

Op basis van het onderzoek zijn 39 leerpunten benoemd. Deze punten worden meegenomen in de uitwerking van het nieuwe omgevingsbeleid en zijn, waar mogelijk ook betrokken bij de discussiepunten in het volgende hoofdstuk. In bijlage 1 zijn de 39 leerpunten weergegeven.

3. Resultaten Algehele hoofdlijn gezicht van Drenthe (de rode draad)

3.1 Inleiding

In de afronding van fase 1 staan we voor de opgave om van de drie toekomstbeelden één samenhangend verhaal te maken: hét gezicht van Drenthe. In dit hoofdstuk wordt op basis van de uitkomsten van het proces (zoals beschreven in hoofdstuk 2) inzichtelijk gemaakt welke algemene denklijn de drie toekomstbeelden, en de reacties en adviezen daarop, hebben opgeleverd en welke strategische vraagstukken de toekomstbeelden oproepen voor uitwerking in het nieuwe omgevingsbeleid. Dit levert ons een rode draad op. In hoofdstuk 4 wordt aansluitend ingegaan wat dit betekent voor in fase 1 te onderscheiden functies en/of thema's.

Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat als er over de 3 toekomstbeelden wordt gesproken het hierbij gaat om de informatie die in de verschillende creatieve sessies naar voren is gebracht en die de beelden hebben 'gevuld.'

Opzet

In dit hoofdstuk worden eerst de drie toekomstbeelden beschreven. Vervolgens wordt ingegaan op de rode draad van de drie gezichten en de reacties van burgers, externe denktank en klankbordgroepen. Daarna worden discussiepunten en aansluitend uitwerkingsvragen voor fase 2 gedefinieerd.

3.2 De drie toekomstbeelden

Drie gezichten van Drenthe

Drenthe: het gouden hart van Nederland

Het landgoed Drenthe

Drenthe als trotse boom

De belangrijkste kenmerken (welke één op één zijn over genomen van de betreffende beelden) in het kort:

Het gouden hart van Nederland

- De kernkwaliteiten zijn drijfveren voor economie en ontwikkeling
- Drenthe als woonprovincie
- Steden kunnen zich ontwikkelen
- Drenthe in een (inter)nationale context

Drenthe als trotse boom

- Drentse trots
- Veiligheid
- Onderwijs
- Goede voorzieningen voor de huidige inwoners

Het landgoed Drenthe

- Behoud van het goede, met ruimte voor ontwikkeling
- Keuze voor zorgeconomie
- Cultuur in combinatie met wetenschap
- Afwisselend landschap is de kracht van Drenthe

3.2.1 Wens tot het maken van keuzes

In de beelden en de discussies die zijn gevoerd in fase 1 komt nadrukkelijk naar voren dat de provincie keuzes moet maken in haar nieuwe omgevingsbeleid. Niet alles kan, er moet scherpte worden aangebracht. Hierbij valt op dat er niet zozeer wordt aangegeven waar de provincie voor moet kiezen, als ze maar kiest.

Reacties inwoners

Slecht een enkele inwoner geeft aan dat de provincie keuzes moet maken.

Reacties klankbordgroepen

In de klankbordgroepen is de roep om te kiezen veelvuldig aan de orde geweest met uitspraken als: "focus op enkele onderwerpen", "kies voor thema's waar de provincie zich als middenbestuur kan profileren en waarop de provincie zich kan onderscheiden", "richt je op enkele specifieke doelgroepen", "ga niet concurreren met het Westen".

Adviezen externe denktank

De externe denktank adviseert om niet zozeer voor één thema te kiezen (zoals wooneconomie), maar voor een palet aan ontwikkelingen die passen bij Drenthe. De provincie moet daarbij aangeven welke richting het op moet en zich profileren op een beperkt aantal thema's.

3.3 De rode draad

In z'n algemeenheid kan worden geconcludeerd dat er twee aspecten, in combinatie, belangrijk worden gevonden, te weten:

1. Het koesteren en behouden van de kernkwaliteiten van Drenthe;
2. Het ontwikkelen van (een bruisend) Drenthe (passend bij de kernkwaliteiten).

3.3.1 De kernkwaliteiten koesteren

In de beelden en de daarop volgende reacties wordt duidelijk aangegeven dat de kernkwaliteiten van Drenthe zeer belangrijk worden gevonden. Hoewel dit begrip door een ieder weer iets anders wordt geïnterpreteerd, komen de volgende begrippen veelvuldig naar voren:

- Rust, Ruimte, Natuur en Landschap;
- Oorspronkelijkheid (authenticiteit, Drents eigen);
- Naoberschap;
- Menselijke maat;
- Veiligheid;
- Kleinschaligheid (Drentse schaal).

Een aantal van deze kernkwaliteiten is duidelijk fysiek-ruimtelijk van aard, andere gaan meer over beleving en sociale aspecten (dan wel zijn een combinatie van deze drie aspecten).

In bijlage 2 is in een matrix een overzicht geven van de teksten uit de 3 beelden die over de kernkwaliteiten gaan.

Reactie inwoners

Het belang van de kernkwaliteiten wordt breed gedragen. Het behoud van kwaliteiten in de brede zin van het woord wordt vaak genoemd. Rust, ruimte, natuur en (het gevarieerde) landschap scoren het hoogst bij alle gezichten. Daarnaast worden op de vraag wat in de beelden wordt gemist vaak zaken rond natuur, landschap, ruimte en rust genoemd.

Ook bij andere ontwikkelingen (zoals wonen, werken, landbouw) worden deze kernkwaliteiten als kaderstellend naar voren gebracht. Zo worden veel opmerkingen gemaakt die duiden op behoud en ontwikkelen van (beeld)kwaliteit.

Op de andere kernkwaliteiten is minder gereageerd, maar altijd positief. Het naoberschap wordt daarbij hoog gewaardeerd. De wens tot menselijke maat wordt regelmatig genoemd (in termen van 'doe maar gewoon', maar ook 'passend bij de vraag'). De kernkwaliteit oorspronkelijkheid komt terug bij de gevraagde aandacht voor cultuurhistorie, maar ook uit de opmerking dat 'Drenthe, Drenthe moet blijven'. De inwoners zijn trots op Drenthe en willen dat blijven.

Reacties klankbordgroepen en advies externe denktank

Ook de klankbordgroepen en de externe denktank onderschrijven dat het belang van de kernkwaliteiten. De ondernemers stellen dat voortgebouwd moet worden op de sterke punten - de groene uitstraling - van Drenthe. De wethouders maken de kanttekening dat rust en ruime geen doel op zich moet worden.

3.3.2 Ontwikkeling mogelijk maken

Er wordt gevraagd om de ontwikkeling van (bruisend) Drenthe en om economische ontwikkelingen in Drenthe. De ontwikkeling wordt het liefst passend bij en aansluitend aan de kernkwaliteiten gezien. In de discussies hierover speelde op de achtergrond enerzijds het belang van de Drentse kernkwaliteiten en anderzijds het feit dat de schoorsteen moet roken en er dus voldoende werkgelegenheid gerealiseerd moet kunnen worden.

Reacties inwoners

Er wordt breed onderschreven dat Drenthe zich ook moet ontwikkelen, maar wel met behoud van kernkwaliteiten. "Het goede behouden, het nieuwe ontwikkelen" uit Landgoed Drenthe spreekt zeer aan.

Reacties klankbordgroepen en adviezen externe denktank

Ook de klankbordgroepen en de externe denktank geven aan dat het van belang is dat Drenthe zich verder ontwikkeld. "Drenthe op slot is de dood in de pot" is een van de gehoorde one-liners.

De externe denktank adviseert het provinciaal bestuur om in het nieuwe omgevingsbeleid aan te geven hoé Drenthe verder ontwikkeld kan worden mét behoud van de kernkwaliteiten. Kansrijke mogelijkheden worden gezien in wonen, recreatie- en toerisme, zorg en alles wat met zingeving te maken heeft. Daarbij moet gekozen worden voor kwaliteit.

Omdat Drenthe als een verzameling unieke plekken wordt gezien, wordt geadviseerd om gedifferentieerd en gebiedsgericht beleid te ontwikkelen. "Ga op zoek naar de verschillen en vergroot deze uit".

3.3.3 Conclusie "rode draad"

De kernkwaliteiten kleinschaligheid, menselijke maat, oorspronkelijkheid, rust-ruimte-natuur-landschap, veiligheid en naoberschap zijn het goud van Drenthe. Het is van belang deze te koesteren en te behouden. De kernkwaliteiten vormen daarnaast een voedingsbodem voor de sociaal-economische ontwikkeling van Drenthe. Het is van belang dat het provinciale bestuur hier richting aan geeft en keuzes maakt.

Drenthe kan kiezen voor de economie van de ruimte. Ruimte wordt steeds schaarser, en Drenthe heeft het nog. Ruimte voor bijvoorbeeld wonen en voor landbouw. Dit potentieel economisch voordeel moet worden benut. Daarnaast lenen de kernkwaliteiten zich bij uitstek voor welzijn en zorg en uiteraard recreatie en toerisme. De zorg is een groeimarkt in relatie tot vergrijzing.

Door de nadruk te leggen op kwaliteit kan Drenthe zich onderscheiden. Kwaliteit in de zin van exclusiviteit (slow-living, parttime wonen, verzorging en recreatie) is een economische kans en levert een bijdrage aan de maatschappelijke ontwikkeling in de vorm van werkgelegenheid en nieuwe diensten. Een tweede betekenis van kwaliteit is 'op maat'. Voorzieningen voor wonen, zorg, onderwijs, cultuur, vervoer moeten voldoen aan de behoefte. De maatschappelijke meerwaarde is dat Drenthe goed voor haar inwoners zorgt en een aantrekkelijk leefklimaat creëert die nieuwe inwoners aantrekt en waar bestaande inwoners voor blijven. Kwaliteit van de woonomgeving heeft een positief effect op de leefbaarheid in Drenthe.

3.3.4 Discussiepunten "rode draad"

- 1. In Drenthe kiezen we voor activiteiten en ontwikkelingen die de kernkwaliteiten versterken. We kiezen voor activiteiten en ontwikkelingen die de kernkwaliteiten benutten zonder deze aan te tasten.**

1.a Ruimtelijke strategie

Behoud van rust, ruimte, natuur en landschap pleit voor het concentreren en/of inpassen van wonen en werken. Behoud van kleinschaligheid en oorspronkelijkheid pleit voor de herbesteding van bestaand gebied en voor het behoud van de kernenstructuur in het landelijk gebied.

We kiezen er voor ons in de eerste plaats te richten op het volledig gebruik van bestaand bebouwd gebied door inbreiding, herstructurering, inpassing alvorens meer ruimte te gebruiken voor woningbouw en bedrijventerreinen.

1b. Economische strategie

Benutten van de rust, ruimte, natuur en landschap vraagt om mogelijkheid voor passende ontwikkeling van economische activiteiten zoals recreatie, MKB, zorg, wellness, hoogwaardige kennisintensieve werkgelegenheid en landbouw.

We kiezen er voor om ons economisch met name te richten op activiteiten die passen bij de kernkwaliteiten, deze verstandig gebruiken of versterken. We zoeken daarbij naar combinaties die een sociaal-economische meerwaarde betekenen, bijvoorbeeld natuurontwikkeling in combinatie met recreatieve ontwikkeling.

1.c Sociaal-maatschappelijke strategie

Behoud van kleinschaligheid, oorspronkelijkheid en naoberschap vraagt om aandacht voor leefbaarheid (sociale cohesie en sociale veiligheid) en kwaliteit van de woonomgeving in kleinere kernen.

We kiezen er voor ruimte te geven voor initiatieven van bijvoorbeeld inwoners en van het MKB die de leefbaarheid bevorderen.

2. In Drenthe laten we de kwaliteit leidend zijn bij beleidsbeslissingen.

2a. Ruimtelijke strategie

In de ruimtelijke ontwikkeling van Drenthe stellen we kwaliteit boven kwantiteit. We geven duidelijkheid over de mogelijkheden en kansen in een bepaald gebied, waarbij rekening wordt gehouden met de demografische ontwikkeling.

We kiezen er voor om de nadruk te leggen op (beeld)kwaliteit en geven ruimte aan de ontwikkeling van verschillende identiteiten voor verschillende gebieden.

2b. Economische strategie

De kernwaarden in Drenthe zijn een schaars goed en derhalve kostbaar. Ontwikkeling moet een sociaal-economische meerwaarde hebben, bijvoorbeeld in de vorm van diensten (huizen bouwen in ruil voor instandhouding voorzieningen, schaalvergroting in ruil voor infrastructuur).

We kiezen er voor om in te zetten op economische ontwikkelingen die bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van wonen, werken en leven.

2c. Sociaal-maatschappelijke strategie

Ten behoeve van de menselijke maat moet de beschikbaarheid, kwaliteit en ontwikkeling van voorzieningen gekoppeld worden aan de marktvaart. Dat vraagt om flexibiliteit, diversiteit en samenwerking met partijen zoals woningbouwcorporaties en instellingen voor zorg, onderwijs etc.

We kiezen er voor om de marktvaart een centrale plaats te geven in onze sturings- en ontwikkelingsfilosofie.

3.3.5 Uitwerkingsvragen fase 2

- Onderzoek waar ruimte kan worden benut, op welke manier en tegen welke prijs. Benoem daarvoor bovenlokale zoekgebieden voor ontwikkeling in wonen, werken, energie, landbouw etc.;
- Welke werkgelegenheid, passend bij de kernkwaliteiten en sluit het beste aan bij het huidige en toekomstige arbeidspotentieel van Drenthe;
- Geef met betrekking tot rust, ruimte, natuur en landschap inzicht in het breekpunt tussen benutten en behouden;
- Onderzoek welke aspecten anno 2008 bepalend/kritisch zijn voor leefbaarheid ?
- Ontwikkel een strategie ten aanzien van de relatief lage grondprijs in Drenthe.

4. Resultaten discussie en thema's gezicht van Drenthe

4.1 Inleiding

In aansluiting op de rode draad en bijbehorende discussiepunten en onderzoeksvragen (hoofdstuk 3), wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de resultaten uit fase 1 voor te onderscheiden functies en thema's. Hierbij is bij de formulering van discussiepunten en uitwerkingsvragen steeds de relatie gelegd met de uitkomsten over de rode draad uit hoofdstuk 3.

4.2 Wonen

4.2.1 Drie toekomstbeelden

In het beeld van het gouden hart wordt de nadruk gelegd op de kansen voor een wooneconomie in Drenthe. Het kiezen voor het profiel woonprovincie lijkt echter een te eenzijdige keuze. In meer algemene termen is vaak aangegeven dat de kernkwaliteiten van Drenthe het tot een ideale woonomgeving maakt voor zowel de huidige bewoners als voor mensen van buiten. Dit geldt zowel voor de steden als voor het landelijk gebied. Het valt op dat het wonen in Drenthe ook een discussie oproept over in hoeverre het aantrekken van bewoners van buiten de provincie ten koste gaat van de (woon)mogelijkheden van de huidige inwoners van Drenthe.

Er wordt verder vaak een relatie gelegd tussen wonen in kleinere kernen en leefbaarheid van het dorp. Hoewel de mal/contramal gedachte in z'n algemeenheid niet ter discussie staat, wordt wel vaak opgemerkt dat rood ook groen kan ontwikkelen of verbeteren. Verder wordt aandacht gevraagd voor woonvormen voor specifieke doelgroepen (bijv. zorgwonen en starters).

Er is nadrukkelijk aandacht voor de steden. De positie van de steden als primaire woonplek wordt ook vaak genoemd in relatie tot voorzieningen.

Reacties inwoners

De reacties van de inwoners komen sterk overeen met hetgeen in de beelden is verwoord. Drenthe als woonprovincie scoort hoog, net als de concentratie in steden en grote kernen. Opvallend is dat vooral op 'het gouden hart' door een groot aantal mensen is gereageerd dat Drenthe niet mag verstedelijken (geen hoogbouw, geen Randstad worden, geen extra bewoners trekken, etc.). Uitbreiding van dorpen mag, maar in beperkte mate. Veelgehoord is dat er 'betaalbare woningen' moeten zijn. Er wordt regelmatig aandacht gevraagd voor de leefbaarheid in kleine dorpen. Een aantal keren wordt extra aandacht gevraagd voor jongeren (werk, activiteiten, betaalbare woningen).

Reacties klankbordgroepen

In de klankbordgroepen wordt de insteek om mensen van buiten naar Drenthe te halen als een kansrijke ambitie gezien. Deze markt zou kwalitatief en kwantitatief onderzocht moeten worden. Bij een grotere instroom van buitenaf moet wel de eigenheid en uniekheid van Drenthe bewaard blijven.

Opgemerkt wordt dat bij nieuwbouw eerst voor revitalisering en inbreiding en pas in tweede instantie voor nieuwe uitleg gekozen moet worden. De wethouders hebben aangegeven dat 'vinex' niet langer het antwoord is. Er moet aandacht zijn voor

voldoende betaalbare starterswoningen en de woonbehoefte van ouderen. De dorpen moeten behouden blijven en er zou voor kwaliteits- en energiezuinige bouw gekozen moeten worden.

In diverse klankbordgroepen zijn zorgen geuit over de verschraling van voorzieningen op het platteland, en de betekenis hiervan voor de leefbaarheid. Ook de gevolgen van demografische ontwikkelingen is dikwijls naar voren gekomen.

Adviezen externe denktank

Inzetten op een wooneconomie is voor Drenthe interessant. "Slow living" (hectiek van de Randstad achter je laten) kan nog in Drenthe en "partime wonen" (tweede woning) is een trend. Bedenk dat de groep mensen die voor deze woonvormen kiest, geld wil uitgeven en daarmee vraagt om diensten waar anderen van kunnen profiteren. Het advies is om de focus op kwaliteit te leggen, want dan komen de mensen vanzelf. Besef daarbij wel dat het niet zal gaan om grote groepen mensen.

Met betrekking tot de voorzieningen in de kleine kernen wordt opgemerkt dat het sturende mechanisme in de dorpen niet langer werk en/of voorzieningen zijn. Momenteel draait het om leefbaarheid en wonen. Bij leefbaarheid draait het eerder om aspecten als de sociale- en verkeersveiligheid en de kwaliteit van de woonomgeving. Biedt daarom diversiteit in woonmilieus aan, bijv. wonen aan en op het water.

De provincie moet zich opwerpen als de hoeder van de identiteit: wat kan waar en hoe blijft het Drents. Met de vraag wat te bouwen voor wie moet de provincie zich niet bezig houden.

Kenmerkend voor Drenthe zijn de verschillende dorpen. Vergroot dit uit en bouw er dorpen bij. Dit biedt kansen.

4.2.2 Discussiepunten

1. In Drenthe kiezen we voor de ontwikkeling van diversiteit in woonmilieus op basis van de marktvraag.

1a. Ruimtelijke strategie

We stellen eisen aan de kwaliteit van wonen en sturen op een aanbod die past bij de marktvraag. De woonvormen moeten zich onderscheiden en passen bij de identiteit van Drenthe.

1b. Economische strategie

We kiezen voor een sterkere oriëntatie op wonen (de wooneconomie).

1c. Sociaal-maatschappelijke strategie

We koppelen de ontwikkeling van landelijk wonen of wonen in het buitengebied aan de verbetering of in stand houding van kwaliteit van voorzieningen voor wonen, zorg etc. van dorpen.

4.2.3 Uitwerkingsvragen fase 2

- Onderzoek hoe een oriëntatie op het aantrekken van (vermogende) nieuwe inwoners een meerwaarde kan betekenen voor de woonmogelijkheden voor huidige inwoners;
- Werk de kansen voor landelijk wonen verder uit;
- Onderzoek welke mechanismen anno 2008 de meeste invloed hebben op behoud van leefbaarheid in de (kleinere) dorpen van Drenthe (zie ook 3.3.5.);
- Werk uit waar en hoe groei van dorpen mogelijk is mét behoud van het dorpse karakter en karakteristieke dorpsranden;

4.3. Recreatie en toerisme

4.3.1 De drie toekomstbeelden

In het algemeen wordt recreatie en toerisme gezien als een interessante functie in Drenthe die past bij de kernkwaliteiten. Rust, ruimte, natuur, landschap en cultuurhistorie zijn een goede basis voor de ontwikkeling van economische activiteiten op het gebied van ontspanning, verzorging en vrije tijd. Drenthe als fietsparadijs van Nederland wordt vaak genoemd. In de beelden komt de profilering van Drenthe op specifieke niches naar voren in de combinatie van cultuur en ontspanning. Het gaat daarbij om toeristische en recreatieve voorzieningen van hoge kwaliteit.

Reactie inwoners

Recreatie en toerisme wordt vaak genoemd als belangrijk, met vaak specifieke wensen (fietsroutes, zwembaden, motorsport). Er is met name belangstelling voor recreatievormen zoals fietsen en wandelen. Er is soms scepsis over hoogwaardige en luxe vormen van recreatie.

Reactie klankbordgroepen

Toerisme wordt door verschillende klankbordgroepen gezien als een economische kans. De cultuurhistorie van Drenthe zou daarbij meer aandacht mogen krijgen en ook sport wordt als een kans gezien.

Adviezen externe denktank

De externe denktank geeft aan dat alles wat met zingeving, wellness, onthaasting en kwalitatieve verblijfsrecreatie te maken heeft kansrijk is. Met name in relatie tot de ontwikkeling van 'slow living' (zie wonen).

4.3.2 Discussiepunten

- 1. In Drenthe kiezen we voor de versterking van de ontwikkelkansen voor de recreatieve en toeristische sector in relatie tot de Drentse kernkwaliteiten.**

1a. Ruimtelijke strategie

Wij zorgen voor een moderne recreatieve infrastructuur ter ondersteuning van de verblijfsrecreatieve sector.

1b. Economische strategie

We kiezen voor een sterkere oriëntatie op kwaliteitsverbetering in de recreatieve en toeristische sector.

1c. Sociaal-maatschappelijke strategie

We zetten ons in voor het behoud en versterken van specifiek Drentse vormen van recreatie en toerisme.

4.3.3 Uitwerkingsvragen fase 2

- Inventariseer in samenwerking met de markt de ontwikkelkansen voor de toeristisch-recreatieve sector.
- Stel ontwikkelingskader vast voor recreatie en toerisme welke dient als paraplu voor ontwikkelingen in de markt. Werk kader uit tot herzien marketingplan voor Drenthe.

4.4 Landbouw**4.4.1 De drie toekomstbeelden**

In de beelden wordt in z'n algemeenheid gepleit voor voldoende ruimte voor de landbouw. In de discussies over de toekomstbeelden is gepleit voor een tweedeling van de landbouw, namelijk:

1. regionale landbouwontwikkelingsgebieden waar een forse schaalvergroting mogelijk moet zijn met bijbehorende bouwopgaven;
2. gebieden waar verweving van landbouw en andere functies plaatsvindt.

Landbouw en natuurontwikkeling gaan niet altijd hand in hand (onderzoek POPII).

Reactie inwoners

Het belang om ruimte te geven aan de landbouw wordt vaak onderschreven. Landbouw hoort bij Drenthe. Ook wordt opgemerkt dat de landbouw ecologische, biologische of milieuvriendelijk moet zijn en niet te grootschalig.

Reactie klankbordgroepen

Met name de wethouders hebben aangegeven dat de provincie een antwoord moet hebben op de gevolgen van schaalvergroting in de landbouw.

Adviezen externe denktank

De externe denktank ziet voor de provincie een ruimtelijke opgave in het faciliteren van verschillende vormen van landbouw. Waar wordt ruimte gegeven aan productiegebieden (grootschalige landbouw) en waar aan hoogwaardige kleinschalige landbouw/(zorg)boerderijen. Denk ook alvast na wat de gevolgen zijn van de afnemende werkgelegenheid in de landbouw en de vrijkomende gronden en bebouwing.

4.4.2 Discussiepunten

1. **In Drenthe kiezen we er voor om de ontwikkeling van de landbouw de ruimte te geven.**

1a. Ruimtelijke strategie

We wijzen gebieden aan waar grootschalige landbouw kan plaatsvinden.

We benutten vrijkomende landbouwpercelen en bebouwing voor landelijk wonen en werken.

1b. Economische strategie

Niet grondgebonden landbouw (zoals intensieve veehouderij) kan al snel op gespannen voet staan met de Drentse kernwaarden en of de milieukwaliteit.

We kiezen voor grondgebonden landbouwactiviteiten.

1c. Sociaal-maatschappelijke strategie

We kiezen voor verbreding van de landbouwactiviteiten, bijvoorbeeld in de vorm van zorgboerderijen en recreatieve activiteiten.

4.4.3 Uitwerkingsvragen fase 2

- Wat zijn verbredingsmogelijkheden voor de landbouw (buiten de eventueel aan te wijzen landbouwontwikkelingsgebieden).
- Wat zijn vanuit de landbouw de (minimaal benodigde) vereisten teneinde over landbouwontwikkelingsgebied te kunnen spreken.

4.5. Werk(gelegenheid) en bedrijventerreinen**4.5.1. De drie toekomstbeelden**

In de beelden komt het belang van werk op twee manieren tot uiting. Als eerste in de wens tot schone, innovatieve bedrijvigheid (passend bij de Drentse kernwaarden). Lofar is hiervan een voorbeeld.

Ten tweede komt het meer indirect terug bij de economische effecten van de verschillende functies als hiervoor genoemd (wonen, recreatie en toerisme en landbouw). Specifiek gaat het dan om

- Zorgeconomie of misschien beter de ontspanningseconomie (gekoppeld aan wonen en voorzieningen)
- Woon/werkcombinaties (bijv. vrijkomende agrarische gebouwen)

Deze activiteiten passen ook weer uitstekend bij de kernwaarden van Drenthe. Aan het MKB wordt hier een belangrijke rol toegekend.

De discussie over het al dan niet kunnen aanleggen van nieuwe bedrijventerreinen zit niet expliciet in de beelden, maar is wel veelvuldig in de discussies naar voren gekomen. De strekking was dat dit eigenlijk alleen nog kan bij de grotere steden. Lokale bedrijvigheid staat al snel op gespannen voet met de Drentse kernwaarden.

Reacties inwoners

De aandacht voor economie en werkgelegenheid wordt breed onderschreven en bij het gezicht dat daar minder aandacht aan besteed (Landgoed Drenthe), wordt dat vaak gemist. Kennisintensieve en innovatieve bedrijven (vooral uit het Gouden hart) spreken bijzonder aan.

Op de zorgeconomie (Landgoed Drenthe) wordt door veel mensen positief gereageerd, al zijn er ook sceptische reacties (richt je niet alleen op ouderen, willen mensen wel in zorg werken?)

Reacties klankbordgroepen

De zorg-en gezondheidseconomie (Care, Cure en Wellness) past bij Drenthe en heeft potentieel, net als recreatie&toerisme. Koppel hier opleidingsmogelijkheden aan. Ook kleine zelfstandigen vormen een kans (in samenhang met wooneconomie).

De ondernemers stellen dat de aantrekkelijkheid van Drenthe als woonprovincie hoogwaardige werknemers aantrekt: als het werk er is, volgen de werknemers wel. Verder wordt aandacht gevraagd voor het relatieve armoedeprobleem in bepaalde delen van Drenthe, zoals de Veenkolonien.

Ten aanzien van bedrijventerreinen wordt door ondernemers opgemerkt dat er veel meer aandacht voor het ‘aanzicht/de architectuur’ van deze terreinen moet komen. Ook geven ze aan dat het onderscheid tussen lokale en regionale/nationale en internationale bedrijvigheid steeds minder duidelijk is. Als laatste merken ze op dat er, gezien de kernkwaliteiten van Drenthe eigenlijk geen goedkope grond zou mogen zijn; de mooie omgeving is ook geld waard.

Adviezen externe denktank

Volgens de externe denktank zijn de mogelijkheden voor een kenniseconomie in Drenthe niet optimaal. Er is geen ideaal vestigingsklimaat voor kennisintensieve bedrijven doordat er te weinig kritische massa aanwezig is.

Zoals hierboven reeds aangegeven ziet ook de externe denktank naast mogelijkheden voor een wooneconomie, kansen voor recreatie en toerisme en voor zorgeconomie.

4.5.2 Discussiepunten**1. In Drenthe kiezen we voor een algemene ontwikkeling van schone werkgelegenheid en specifiek voor bedrijventerreinen bij de 5 grote kernen.***1a. Ruimtelijke strategie*

Lokale bedrijventerreinen kunnen al snel op gespannen voet staan met de Drentse kernwaarden

Er is geen plaats voor nieuwe lokale bedrijventerreinen, alleen voor eventuele uitbreiding van bestaande terreinen.

1b. Economische strategie

De werkgelegenheidseffecten van zorg, wellness, gezondheid, recreatie & toerisme en hoogwaardige kennisintensieve wergelegenheden kunnen juist in Drenthe groot zijn. Daarnaast passen deze economische activiteiten goed bij de kernkwaliteiten van Drenthe.

We zetten in op de economie van wellness, gezondheid en zorg.

1b. Sociaal-maatschappelijke strategie

Vrijkomende (agrarische) bedrijven kunnen een rol spelen bij de opvang van de vraag naar ontwikkelruimte voor lokale bedrijvigheid.

We kiezen voor ruime mogelijkheden om nieuwe lokale bedrijvigheid in bestaande (vrijkomende) bebouwing toe te staan (zie ook landbouw)

4.5.3. Uitwerkingsvragen fase 2

- Onderzoek de ontwikkeling van een economie van wellness, gezondheid en zorg in samenwerking met marktpartijen. Onderzoek welke vormen van zorg het best passen bij de kernkwaliteiten en de gewenste economische ontwikkeling;
- Zijn we in Drenthe in staat om zelfvoorzienend te zijn m.b.t. werkgelegenheid.
- Werk een beeldkwaliteitsstrategie uit voor de inpassing van bestaande industrieterreinen en ten behoeve van de omzetting van vrijkomende (agrarische) bedrijven/gebouwen;
- Onderzoek de mogelijkheden voor optimalisering/revitalisering en herstructurering van bestaande (lokale) bedrijventerreinen.

4.6. Bereikbaarheid, mobiliteit en (inter)nationale context

4.6.1 De drie toekomstbeelden

Bereikbaarheid en mobiliteit komt in de beelden veelvuldig naar voren. Het gaat hierbij niet alleen om goed openbaar vervoer en de verbinding tussen stad en land, maar ook bereikbaarheid en verbinding in een grotere context, met gebieden en steden buiten Drenthe. Ook is in de discussies veelvuldig aangegeven dat de externe gerichtheid steeds groter wordt en ons meer en meer beïnvloedt. In de sessies zijn de kansen voor de regionale luchthaven Groningen Aiport Eelde ook veelvuldig benoemd.

Reactie inwoners

De inwoners hebben een grote vraag naar goed openbaar vervoer, zowel voor interne als externe verbindingen. Een aantal mensen vraagt ook om verbetering van de infrastructuur, wat varieert van onderhoud van (lokale) wegen, het verbreden van (provinciale) wegen, de realisatie van fietspaden tot de verbetering van verbindingen met de Randstad. De (inter)nationale context van Drenthe wordt een aantal keren aangestipt.

Reactie klankbordgroepen

Met name de ondernemers en de wethouders vragen aandacht voor de corridorfunctie van de A37 en A28. Drenthe zou daarbij in het grotere geheel (Duitsland, Overijssel, Friesland, Groningen) moeten worden gezien. Daarnaast is aangegeven dat Zuidoost Drenthe de status van een industrieel centrum zou moeten krijgen.

De jongerenraad Drenthe geeft specifiek aan dat het aantrekken van mensen die in Drenthe komen wonen maar elders werken tot extra mobiliteit zal leiden.

Adviezen externe denktank

Dit onderwerp is in de externe denktank niet specifiek aan de orde geweest.

4.6.2 Discussiepunten

1. In Drenthe kiezen we voor een nadrukkelijke profilering binnen Europa, maar ook het gebruik maken van voorzieningen in de meer directe omgeving

1a. Ruimtelijk-economische strategie

Met de realisatie van de A37 in relatie tot de A31 in Duitsland zijn de grote internationale kansen in het zuiden van Drenthe ontstaan. Drenthe komt steeds centraler binnen Europa te liggen (NOA).

We kiezen voor versterking van de internationale economische potentie van de corridor A37 (zie ook 3.7).

We kiezen voor een nadrukkelijke internationale profilering van de industrie in Zuidoost Drenthe.

4.6.3. Uitwerkingsvragen fase 2

- Uitwerken ruimtelijk-economische kansen van de (inter)nationale corridor A37 (o.a. weg, water, spoor);
- Onderzoek de toekomstige knelpunten van weg, water, spoor en de positie van luchthaven Groningen Airport Eelde binnen en buiten de provincie die de goede bereikbaarheid van Drenthe zou kunnen verzwakken (vestigingsplaatsfactoren, bereikbare arbeidsplaatsen);

4.7 Voorzieningen voor onderwijs, cultuur en ontspanning

4.7.1 De drie toekomstbeelden

Zorg voor betere onderwijsvoorzieningen in Drenthe is een veelvuldig terugkomend onderwerp in de beelden. Hierbij gaat het met name om de mogelijkheid om in Drenthe op HBO niveau te studeren. Ook is er behoefte aan meer cultuur en vermaak. In 'De Boom' is hier ook nadrukkelijk het streven naar bruisend Drenthe aan gekoppeld. In combinatie met het uitgaan van jongeren is vaak aangegeven dat de veiligheid een zorg is. Argumenten die worden aangedragen zijn onder andere dat goed onderwijs er mede voor zorgt dat jongeren in Drenthe blijven. Een goed cultuuraanbod en voldoende vermaak heeft hetzelfde effect en dat een modern aanbod ook helpt als tegenwicht tegen het oubollige imago van Drenthe. Drenthe is een geschikte voedingsbodem voor culturele ontwikkeling en kunstexperimenten.

Reactie inwoners

Het zorgen voor goed onderwijs - in de brede zin van het woord - wordt vaak onderschreven. Het vergroten van de mogelijkheden op het gebied van cultuur, ontspanning en vermaak wordt vaak aangestipt.

Reactie klankbordgroepen

De klankbordgroepen stellen dat keuzes ten aanzien van economische ontwikkelingen gekoppeld moeten worden aan het onderwijsaanbod. Daarbij wordt wel de vraag gesteld of daarmee de jeugd daadwerkelijk aan Drenthe gebonden kan worden.

Adviezen externe denktank

De denktank heeft aangegeven dat een oriëntatie op onthaasten en zingeving kansrijk is. Als Drenthe zich wil onderscheiden moet ze er voor zorgen dat ze iets unieks doet in plaats van te kopiëren wat anderen doen. Over onderwijs zijn geen specifieke adviezen gegeven.

4.7.2 Discussiepunten

1. In Drenthe kiezen we voor een bereikbaar opleidingsaanbod dat relevant is voor de economie van de kernkwaliteiten.

1a. Ruimtelijke strategie

In aanvulling op het aanbod in Assen en Emmen, hebben de steden Groningen, Zwolle en Leeuwarden en de regio Twente een aanzienlijk aanbod aan opleidingen op universitair en HBO niveau. Het opleidingsaanbod in Drenthe (met name Assen en Emmen) moet gezien het voorgaande primair, qua specialisatie een relatie hebben met zorg, recreatie en toerisme en wonen.

We kiezen er voor om het relevante opleidingsaanbod binnen acceptabele reistijd bereikbaar te houden.

1b. Sociaal-economische strategie

Een profilering van Drenthe op de kernkwaliteiten maakt het een aantrekkelijke leeromgeving voor een bepaald opleidingsaanbod.

We kiezen er voor ruimte te bieden aan initiatieven die relatie tussen wonen-leren-werken in Drenthe versterken.

2. Drenthe moet bruisend worden.

2a. Ruimtelijk-economische strategie

Evenementen zoals de TT, Go-China, de Vuelta en de fietsvierdaagse zetten Drenthe op de kaart.

We kiezen er voor om ruimte te bieden aan evenementen die Drenthe op de kaart zetten.

2b. Sociaal-maatschappelijke strategie

Veiligheid in het uitgaan is een zorgpunt van de Drentse inwoners. Er liggen kansen voor culturele en kunstexperimenten in Drenthe. Voor cultuur wil de Drent niet ver reizen.

We kiezen er voor om nadrukkelijk aandacht te geven aan de (sociale) veiligheid van uitgaan van jongeren.

We kiezen er voor om initiatieven te stimuleren die de Drentse kernkwaliteiten op een spraakmakende manier verweven met cultuur en kunst.

4.7.3 Uitwerkingsvragen fase 2

- Onderzoek de bereikbaarheid van het relevante opleidingsaanbod binnen Drenthe en in Zwolle, Twente, Groningen en Leeuwarden.

4.8 Duurzame ontwikkeling

4.8.1 Drie toekomstbeelden

Onderwerpen als klimaatverandering, energie en de milieukwaliteit komen niet zeer expliciet in de beelden naar voren. Wel is aangegeven dat men meer wil investeren in duurzame energievoorziening, bijvoorbeeld in de vorm van zonne-energie. Ook het belang van de beekdalen is diverse malen in de sessies aan de orde geweest.

Reacties inwoners

Er wordt positief gereageerd op schoon, duurzaam en milieuvriendelijk.

Reactie klankbordgroepen

In de Jongerenraad Drenthe is expliciet aandacht gevraagd voor duurzaamheid en milieuvriendelijkheid.

Adviezen externe denktank

Dit onderwerp is in de externe denktank niet specifiek aan de orde geweest.

4.8.2 Uitwerkingsvragen fase 2

1. Hoe komen we binnen de kaders van de ruimtelijke ontwikkeling tot de meest duurzame ontwikkeling van Drenthe (ofwel: hoe komen we tot een optimale balans tussen economisch, ecologische, sociaal-culturele en ruimtelijke ontwikkelingen). Welke kansen en welke knelpunten zijn er (bijv. robuustheid van beekdalsystemen), met name in relatie tot het Nationale en Europese Waterbeleid (WB21 + Kaderrichtlijn water);
2. Hoe kunnen we inspelen op de gevolgen van klimaatverandering (kansen en bedreigingen);
3. Welke mogelijkheden voor een duurzame energieopwekking en CO₂-besparing zijn in Drenthe aanwezig (bijv. bodemenergie en 3D -benadering);
4. De kwaliteit van (drink)water, bodem en lucht in Drenthe is relatief goed. Hoe dit in de toekomst te behouden.

Bijlage 1: Leerpunten en adviezen Evaluatie POP II

- 1) Het definiëren van een duidelijke ambitie is voor de herkenbaarheid van het provinciaal beleid behulpzaam.
- 2) Als open begrippen, zoals kwaliteit, niet scherp worden geformuleerd, is er veel ruimte voor interpretatie van het begrip. Het bepalen wat het beleid is, wordt uitgesteld tot de interpretatie.
- 3) Na vaststelling van POP II voelden vrijwilligersorganisaties, zoals dorpsvertegenwoordigers, zich niet gehoord.
 - a. Bij het verwoorden van reacties op ingebrachte zienswijzen, moet maatwerk worden geleverd. Mogelijk kan dit voorkomen worden, door een extra ronde door de provincie te doen, waar de keuzes gemaakt in het POP worden verklaard. Belangrijk is dat de mensen van burgerorganisaties zelf hun vragen kunnen formuleren.
- 4) POP voorspelt voldoende of de provincie een bepaalde ontwikkeling zal toelaten of niet.
- 5) Bij het maken van een opvolger van het POP is de structuur van de voorganger ontoereikend.
 - a. Omdat de (beleids)wereld behoorlijk snel wijzigt, kan er bij het maken van een opvolger van POP II beter direct voor een nieuwe opzet gekozen worden.
- 6) Prioriteiten kunnen scherper worden geformuleerd in de doelstellingenparagraaf van de structuurvisie.
 - a. Als een heldere ambitie is gekozen (leerpunt 1), kan makkelijker aangegeven worden welke prioriteiten gekozen worden. Dit zal bovendien de toetsers ondersteunen bij het interpreteren van formuleringen van doelstellingen.
- 7) Partners vragen om maatwerk bij het gebruik van het POP. Paragraaf E.2, kopje afwijking en uitwerking, biedt de mogelijkheid het POP flexibel te gebruiken.
 - a. Behoud paragraaf E.2 kopje afwijking en uitwerking en maak er vaker gebruik van op grond van gekozen ambities (leerpunt 1) en prioriteiten (leerpunt 6). Als andere wetgeving flexibiliteit verbiedt, moet aangegeven worden, waarom er geen gebruik gemaakt wordt van de flexibiliteit.
- 8) Medewerkers binnen de provincie hebben volgens partners de neiging de eigen sector zo belangrijk te vinden, dat kansen op integraal werken gemist worden.
 - a. Werk permanent aan een cultuur waar mensen beseffen dat er meer is dan de sector waarvoor ze werken. Het idee achter het opstellen van een POP is dat de provincie integraal gaat werken op de gebieden van ruimtelijke ordening, verkeer en vervoer, milieu, waterhuishouding.
- 9) Er zijn kaarten en symbolen op kaarten waarvoor onduidelijk is, of er beleid bij hoort.
 - a. Het moet duidelijk zijn wat de betekenis voor beleid is van elk kaartsymbool met uitzondering van symbolen die nodig zijn voor plaatsbepaling.
- 10) Digitalisering van kaarten lijkt de belofte in zich te bergen kaarten snel en nauwkeurig te vergelijken. Dit bevordert integraal werken.

11) Integraal werken is niet alleen letten op de ontwikkeling en de plaats van de ontwikkeling, maar ook letten op effecten in de directe omgeving en op plaatsen verder weg.

a. Zie ook leerpunt 24.

12) Er is geen perfecte timing mogelijk voor het POP ten opzichte van ruimtelijk beleid van andere overheden of ten opzichte van de terugverdientijd van investeringen.

a. Overleg en ervoor zorgen dat men op de hoogte is van elkaars plannen, zal de spanning die hierdoor ontstaat verminderen.

Dynamiek van Drenthe 48

woensdag 23 april 2008

13) Respondenten hebben wel eens de indruk dat de provincie een onwelgevallige ontwikkeling net zo lang blijft toetsen, totdat ze de kaart hebben gevonden, die gebruikt kan worden om de ontwikkeling tegen te houden. Hierdoor zouden ontwikkelingen die per saldo gewenst zijn worden tegengehouden.

a. Meer integraal werken zou deze indruk kunnen verminderen (leerpunten 8, 10, 11). In hoeverre deze perceptie terecht is, zou onderzocht moeten worden (leerpunt 14).

14) Om iets te kunnen zeggen of de toetsingcultuur van de provincie gewenste ontwikkelingen heeft geblokkeerd, is kwantitatief onderzoek nodig over een groot aantal cases.

a. Het is niet mogelijk aan de hand van dit onderzoek aan te geven in hoeverre de perceptie van leerpunt 13 tot stand is gekomen. Is een communicatieprobleem, een cultuurprobleem, opzet, iets anders of een combinatie en in welk percentage van de gevallen komt het voor? Zonder nader onderzoek, valt de betekenis van de observaties niet te duiden.

15) De betekenis van de Zuid-Drentse stedenband wordt in diverse gemeenten verschillend beleefd en niet altijd ondersteund.

a. Bepaal binnen de ambities en prioriteiten wat de betekenis van de Zuid-Drentse Stedenband in de toekomst is (leerpunten 1, 2 en 6).

16) De verdeling van woningbouwcontingenten over gemeenten met streekcentra, substreekcentra en overige gemeenten wordt breed gedragen.

17) Gemeenten wensen binnen het gemeentelijk contingent te kunnen schuiven tussen de diverse type kernen.

a. Onderzoek in hoeverre het vrijlaten van een dergelijk punt past binnen de ambities en prioriteiten (leerpunten 1, 2 en 6).

18) Het POP bevat veel verwijzingen naar andere documenten. Dat is begrijpelijk, omdat het te maken heeft met eerder (en later) geformuleerd beleid.

Gemeenten hebben daardoor behoefte om gebruik te maken van beleidsdocumenten van de provincie.

a. Er moet een overzichtelijk en uitputtend verwijzingsstelsel komen tussen provinciale beleidsdocumenten.

19) Diverse partners geven aan dat ook in kleine kernen behoefte is aan dynamiek ofwel bedrijfsmatige ontwikkelingen. Dat is nodig voor het in stand houden of bevorderen van de ruimtelijke kwaliteit.

a. Het antwoord kan gezocht worden in het voorwaardelijk toelaten van economische ontwikkelingen.

20) Het verdwijnen van voorzieningen uit kleine kernen leidt niet problemen.
a. Aangezien beleid ertoe dient om problemen op te lossen, kan dit buiten de doelstellingen van de opvolger van het POP worden gehouden.

21) Het heeft geen zin om de doelstelling 'bouwen voor eigen bevolking' in de opvolger van POP op te nemen, als er geen aanvullende maatregelen worden aangegeven die de juridische en markttechnische obstakels bestrijden.
a. Zie ook leerpunt 9. Bouwen voor eigen bevolking zal op langere termijn niet de vermindering van het aantal voorzieningen in kleine kernen kunnen tegenhouden. Zie ook leerpunt 20.

22) De waterproblematiek worden meegenomen bij de zoektocht naar bouwlocaties.

a. De watertoets moet al bij het zoeken naar bouwlocaties worden gebruikt. Dit wordt bevorderd als de waterkansenkaart wordt opgenomen in de opvolger van het POP.

23) De concentratiegedachte van glastuinbouw, intensieve landbouw, woon- en werkgebieden wordt breed gedragen.

24) Integraal denken betekent dat rekenschap gehouden moet worden met functies aan de andere kant van een grens waarbinnen een bepaalde functie of activiteit zich bevindt.

a. Zie ook leerpunten 11, 25 en 31.

25) De wijze waarop de provincie omgaat met begrenzing kan scherper in beeld gebracht worden, in het bijzonder bij functies die een uitstralings-effect over aangrenzende zones hebben.

a. Er kan gedacht worden aan het aangeven van zones op kaarten die de wettelijke gevolgen aangeven van gebieden die als EHS zijn aangewezen. Als er een nieuw gebied wordt aangewezen zou voor een bepaalde functie, de externe werking van zowel de omliggende functies als van de nieuwe functie in kaart kunnen worden gebracht. Ook kan gedacht worden om een bij het aanwijzen van bijvoorbeeld een EHS of ander natuurgebied een groenzone rond een kern niet tot het EHS of natuurgebied te rekenen. Deze groenzone zou dan als extensieve overgangszone tussen intensieve landbouw en intensieve natuur gezien worden. Zie ook het verband met leerpunten 8 en 24. Dit punt vraagt extra aandacht bij het aanwijzen van beekdalen als natuurgebied, omdat het aanwijzen van die gebieden tot natuurgebied kan leiden tot lange kronkelige smalle natuurgebieden met in verhouding tot het oppervlak lange grenzen (leerpunt 28).

26) De gegevens over recreatie zijn te weinig specifiek om er beleid op te baseren.

a. Zie verder leerpunt 29.

27) De samenvatting in Monitor (2008) lijkt aan te geven, dat weinig te zeggen valt over de stand van zaken van de natuur. De oorzaak is dat de groepering (graslanden, heide, houtwallen) zo gekozen is, dat binnen zo'n groep er diverse doelsoorten zijn die het goed doen, en andere die het slecht doen.

a. Een meer gedetailleerde samenvatting zou dit probleem kunnen oplossen. Aan de andere kant is er ook wel iets voor te zeggen, om het zo te laten, omdat lezers die meer willen weten zelf basis van deze bevindingen kunnen lezen. De werkelijkheid blijkt dan ingewikkeld.

28) Het huidig bebossingbeleid veroorzaakt verlenging van grenzen tussen natuur en omliggende omgeving. Aangezien langs de grenzen de meeste problemen voorkomen, leidt dit dus tot toename van problemen (leerpunt 35). Het effect wordt versterkt door de aanwijzing van beekdalen als natuurgebied.
a. Hier wordt nader op ingegaan bij leerpunt 25.

29) Niet alle gegevens zijn in kaarten terug te vinden, wat ten koste gaat van de bruikbaarheid van de gegevens.

a. De manier waarop gegevens worden weergegeven in de rubriek Natuur en bos zijn een voorbeeld van hoe het wel kan. Bij elke monitoring blijft het echter de vraag of het juiste evenwicht is gevonden tussen de moeite die gedaan moet worden om de gegevens boven tafel te krijgen en beschikbaar te stellen en de waarde van de gegevens. Die afweging bepaalt uiteindelijk wat wel en wat niet gemonitord moet worden.

30) Er is enig draagvlak voor zonerings van de grootte van de bouwblokken agrarische bedrijven.

a. Op grond hiervan zouden gebieden aangegeven worden, waar het bouwblok groter mag zijn dan in andere gebieden.

31) Het aangeven van zones, leidt tot grenzen. Die grenzen hebben vaak te maken met uitstralingseffecten over die grenzen heen.

a. Bij een integrale afweging moeten ook de gevolgen voor het omliggende gebied worden meegewogen. Zie ook de leerpunten 11, 24 en 25.

32) Gemeenten vragen om erkenning van hun verantwoordelijkheid en expertise bij het toetsen van ruimtelijke plannen. De expertise is een betere kennis van de plaatselijke omstandigheden, waardoor zij in staat zijn plannen beter integraal te toetsen.

a. Vertrouwen in de kwaliteit van besluitvorming van gemeenten zou ertoe moeten leiden, dat planvorming die andere gemeenten niet raakt, in beginsel goedgekeurd worden. Wellicht kan deze houding bevorderd worden door de afspraak, dat bij afwijzing van een ontwikkelingsvoorstel de situatie door provinciale ambtenaren ter plekke wordt onderzocht.

33) Gemeenten erkennen dat de provincie de juiste instelling is, om bovengemeentelijke belangen te behartigen.

34) Gedetailleerde natuurdoelstellingen, bijvoorbeeld in doelsoorten, zijn weinig zinvol als er geen methode en/of geld is om te meten of de doelstellingen gehaald worden, omdat niet is na te gaan of de doelstellingen gehaald zijn.

a. Zie ook leerpunt 38.

35) Het aanwijzen van EHS-gebieden wordt, zo vinden sommigen, te snel gedaan, waardoor de gevolgen voor de omgeving niet voldoende worden afgezet tegen de kwaliteit van het EHS gebied.

a. Om te weten in welk gebied men bezig is, moet eventueel ter plekke onderzocht worden of het aan te wijzen gebied voldoende kwaliteiten heeft, om de effecten voor de omgeving te rechtvaardigen. Zie ook leerpunten 8, 11, 24 en 36. Dit geldt overigens niet alleen bij het aanwijzen van EHS-gebieden, maar ook van andere gebieden die vanwege wettelijke regelingen een uitstralingseffect hebben. Het wordt uiteraard helemaal ingewikkeld als bij het aanwijzen van EHS-gebieden gedetailleerde doelstellingen worden beschreven, waar geen methode voor is om het te meten (leerpunt 33).

36) Soms wordt onderzoek gedaan naar zaken die bij de provincie al bekend zijn.
a. Maak bekende en niet snel verouderende onderzoeksinformatie benaderbaar voor gemeenten.

37) De gemeenten willen experts van de provincie gebruiken voor het maken van gemeentelijke plannen, als ze ervan op aan kunnen dat deze experts gedurende deze inzet de belangen van de gemeente behartigen.
a. Dit vertrouwen kan opgebouwd worden door de intensieve contacten tijdens de inzet van de experts.

38) Tabel E (blz. 298) zou met de toevoeging van de middelen een prachtig overzicht geven van de middelen per doelstelling.
a. Hierdoor zal ook opvallen als bepaalde doelstellingen gekozen zijn, die middelen ontberen. Zie ook leerpunt 33.

39) De watertoets moet zo vroeg mogelijk worden meegenomen bij het maken van bestemmingsplannen en projectbesluiten. Als veel andere besluiten al genomen zijn, worden problemen op watergebied vaak terzijde geschoven en opgelost met meerkosten voor het project of grotere risico's op overlast.
a. Zie ook leerpunt 22

Bijlage 2 Kernkwaliteiten in de drie toekomstbeelden

Kernkwaliteiten	Het Landgoed Drenthe	Drenthe als trotse boom	Het Gouden Hart van Nederland
<ul style="list-style-type: none"> -Kleinschaligheid -Menselijke maat -Oorspronkelijkheid -Rust, Ruimte en Natuur -Veiligheid -Naoberschap 	<p>De voorgevel staat voor het cultuurhistorische, oorspronkelijke Drenthe. Van hunebedden tot oude boerderijen, van pittoreske dorpen tot oude stadscentra. Dít is de rijkdom van Drenthe en deze moeten we behouden.</p> <p>Een geweldige puzzel Het landhuis staat op een landschapspuzzel. De puzzelstukjes vormen samen de verschillende landschappen die Drenthe rijk is. Natuur zoals heide, bos en een beekdal, maar ook meer ontwikkelde landschappen zoals een park en landbouwgrond. De totale puzzel verbeeldt de kwaliteit van Drenthe. Landschap en natuur zijn samen met rust en ruimte de belangrijkste kernkwaliteiten van Drenthe.</p>	<p>“Goed voor elkaar!”</p> <p>De boom is gelukkig in Drenthe. Hij heeft het goed hier. Hij voelt zich veilig en geborgen. Net als de inwoners van onze provincie. Drenten hebben respect voor elkaar. Drenthe is een van de weinige provincies waar ‘naoberschap’ nog echt betekenis heeft. Dát willen we behouden!</p> <p>Rust, ruimte, natuur en landschap De boom staat in een ruim landschap met rust en natuur op de achtergrond. Ook zien we waar Drenthe in het hele land om bekend staat een hunebed en een sfeervol dorp waar van alles te beleven is. En hoewel Drenthe veel meer te bieden heeft, zijn we gezamenlijk best een beetje trots op deze Drentse kenmerken.</p> <p>Geen enkele provincie kan immers tippen aan de Drentse rust, de ruimte, het landschap en de natuur.</p> <p>Het kind schommelt aan een tak. De kruin van een andere tak hangt eronder als vangnet. Het kind geniet in veiligheid van onze provincie.</p>	<p>De aantrekkingskracht van rust, ruimte, landschap en natuur. Het hart staat voor de typische Drentse kwaliteiten rust, ruimte, landschap en natuur. Maar ook voor een begrip als ‘naoberschap’. Waardevolle kenmerken waar de rest van het land met bewondering naar kijkt en die Drenthe uniek maken.</p>

Bijlage 2

Functies binnen de kernkwaliteiten met ruimtelijke relevantie	Het Landgoed Drenthe	Drenthe als trotse boom	Het Gouden Hart van Nederland
<p>Algemeen</p>	<p>Het landgoed Drenthe staat voor enerzijds het behoud van het oorspronkelijke Drenthe, anderzijds juist moderne ontwikkelingen die goed bij Drenthe passen. Dát is het uitgangspunt van het eerste toekomstgezicht. Het afwisselende landschap, voor elk wat wils, wordt als Drentse kwaliteit benut. Er is daarnaast aandacht voor zorg en verzorgen omdat dit veel werkgelegenheid biedt. Ten slotte laat Drenthe zich in dit gezicht van zijn meest innovatieve kant zien door de koppeling van techniek aan cultuur.</p> <p>Het goede behouden, het nieuwe ontwikkelen.</p> <p>Onze provincie moet zich kunnen ontwikkelen en met de tijd mee kunnen gaan. Zonder daarbij de verbinding met het verleden te verliezen. Het opvallende landhuis symboliseert deze Drentse dynamiek: het contrast tussen oud én nieuw, behoud én ontwikkeling. Het heeft een historische voorgevel en een moderne achterzijde.</p>		<p>Het hart is de as die het raderwerk van Drenthe aandrijft. We willen dit hart een gouden hart laten zijn. Dat goud staat voor kwaliteit en duurzaamheid: een goed ingerichte woonomgeving, uitstekende voorzieningen en een prima woonklimaat. Door kwaliteit te bieden, creëren we economische groei en werkgelegenheid voor de huidige inwoners en stimuleren we de leefbaarheid. Drenthe is een provincie die goed voor zijn inwoners zorgt. De magneet staat voor de nationale en internationale aantrekkingskracht van de kernkwaliteiten van Drenthe. De kernkwaliteiten rust, ruimte, landschap en natuur zetten in op ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken en vrije tijd in beweging. We kiezen bewust voor ontwikkelingen die passen bij de kernkwaliteiten. We willen deze in ieder geval behouden, het liefst versterken en er mag zeker geen afbreuk aan worden gedaan.</p> <p>De kernkwaliteiten van Drenthe – rust, ruimte, landschap en natuur – zijn een</p>

	<p>De historische voorgevel gaat vloeiend over in de moderne architectuur van het achterhuis. Het achterhuis past bij de omgeving, maar heeft een vernieuwende vormgeving en een moderne standaard. Het is niet typisch Drents, maar past wel goed bij onze provincie. Deze overgang van oud naar modern geeft aan dat het behoud niet moet doorslaan waardoor er in Drenthe niets meer kan en mag. Orvelte is een prachtig museumdorp, maar heel Drenthe als 'levend verleden' is teveel van het goede.</p> <p>Het landhuis als geheel staat symbool voor de kwaliteit van onze provincie. Kwaliteit van wonen, kwaliteit van leven en kwaliteit van de omgeving. Drenthe kan zich onderscheiden door kwaliteit te bieden. Kwaliteit vormt daarmee de basis voor ontwikkeling.</p> <p>Deze kwaliteiten willen we behouden, maar we willen ze ook ruimte geven om zich te kunnen ontwikkelen. Landbouw, recreatie en toerisme zijn belangrijke motoren van de Drentse economie. De twee puzzelstukjes aan de horizon geven aan dat Drenthe een schakel is in Nederland en Europa. Onze provincie is geen eiland, maar is op allerlei gebieden nauw verbonden met de omliggende gebieden.</p>		<p>belangrijke motor van de economie. De nadruk ligt op het wonen in Drenthe – niet alleen vanwege het woongenot dat wij onze inwoners kunnen bieden, maar ook vanwege de economische voordelen ervan. De steden krijgen de ruimte om zich te ontwikkelen en er is aandacht voor Drenthe in (inter)nationaal verband. De steden krijgen volop de kans om zich te ontwikkelen tot moderne steden met kennisintensieve en innovatieve bedrijven en met hoogwaardige architectuur.</p>
--	--	--	---

Wonen	Rechts is de wooneconomie uitgebeeld. Rust, ruimte, natuur en landschap bieden kansen voor de ontwikkeling van een modern woonklimaat met hoge kwaliteit.	De stad staat symbool voor de grotere kernen. Vooral hier zijn wonen, werk en voorzieningen geconcentreerd. Daarmee blijft de kwaliteit en de weidsheid van het landschap behouden.	De ideale woonprovincie van Nederland De kernkwaliteiten rust, ruimte, landschap en natuur maken van Drenthe een ideale woonomgeving. Voor de huidige inwoners, maar ook voor mensen die de gejaagdheid en de drukte elders in het land willen ontvluchten en hier tot rust willen komen. Iedereen die in onze mooie provincie wil wonen, is van harte welkom. Ook zij die ervoor kiezen om elders in het land te blijven werken. Om de Drentse kwaliteiten te koesteren en te benutten, concentreren we het wonen vooral in de steden. Door de ruimte daar goed te gebruiken, bijvoorbeeld door hoogbouw, voorkomen we dat de steden uitdijen en zo het platteland opslokken. Bij een ideale woonprovincie hoort ook de mogelijkheid van landelijk wonen. Drenthe als ideale woonprovincie is ook goed voor de economie. Dit levert immers veel werkgelegenheid op in sectoren als de bouw, zorg, vrije tijd en onderwijs.
Recreatie en toerisme	Landbouw, recreatie en toerisme zijn belangrijke motoren van de Drentse economie.	Genieten in Drenthe In de boomhut kunnen jong en oud, inwoners en bezoekers, op de veranda genieten van het uitzicht	De ontspannen provincie werkt Vrije tijd wordt steeds belangrijker. En waar kan dat beter dan in de rust, het landschap en de natuur van Drenthe?

		<p>op het ruime Drentse landschap. Om daarbij als Drenthe aantrekkelijk te blijven, moeten de fiets- en wandelmogelijkheden verder worden ontwikkeld en het aanbod van luxe verblijfsrecreatie en 'wellness' worden vergroot. Op de waterweg zien we een plezierjacht. Drenthe biedt volop</p> <p>De fiets staat symbool voor de fietsrecreatie waarmee Drenthe zich onderscheidt. ruimte voor waterrecreatie.</p>	<p>We willen daarom in het landelijk gebied ruim baan geven aan recreatie en toerisme, cultuur, verzorging en ontspanning. Daarbij passen recreatieve en toeristische voorzieningen van hoge kwaliteit het beste – we gaan voor goud. Door kwaliteit te bieden, creëren we in deze sectoren meer werkgelegenheid voor de huidige inwoners. Een belangrijke rol hierbij is weggelegd voor het midden- en kleinbedrijf (MKB). Het MKB is ook belangrijk voor het in stand houden van de voorzieningen in de dorpen en voor de dynamiek en leefbaarheid van het platteland. Daarom willen we het MKB in het landelijk gebied stimuleren.</p>
Landbouw	Landbouw, recreatie en toerisme zijn belangrijke motoren van de Drentse economie.	Een boer moet kunnen boeren Dit toekomstgezicht biedt ruimte aan de landbouw. De agrarische sector is belangrijk voor Drenthe.	Drenthe – waar boeren nog kunnen boeren. Drentse landbouwproducten vinden wereldwijd gretig aftrek. Waar we vroeger vooral voor de directe omgeving produceerden, drinken ze in Azië nu ook 'onze' melk. De vraag naar landbouwproducten neemt sterk toe. Om mee te kunnen blijven doen in deze wereldmarkt, zijn technologische vooruitgang en schaalvergroting een 'must'. De agrarische sector krijgt hiervoor in het landelijk gebied letterlijk en figuurlijk de ruimte.

Werk(gelegenheid)	<p>Zonnig vooruitzicht Op het dak zijn zonnepanelen geplaatst. Drenthe legt vanuit de kernkwaliteiten natuur en landschap de nadruk op schoon, duurzaam en milieuvriendelijk.</p>	<p>Drenthe investeert in onderwijs en schone werkgelegenheid op een hoog niveau. In een klimaat waarin innovatie en technologische vooruitgang kunnen gedijen. Dat vraagt om het lef om frisse en vernieuwende initiatieven een kans te bieden.</p> <p>Economie en ambacht De streepjescode op de stam verbeeldt de gezonde economie. In de rest van de Drentse boom valt van alles te genieten, maar aan de basis moet er natuurlijk wel gewoon gewerkt kunnen worden. De klompenmaker. Het échte ambachtswerk. Passend bij de Drentse historie. In dit toekomstbeeld staat hij ook symbool voor werkgelegenheid voor lager opgeleiden.</p>	<p>Kennisintensieve en innovatieve bedrijven Rust, ruimte, landschap en natuur bieden kansen voor economische activiteiten die deze kernkwaliteiten koesteren en gebruiken, zoals kennisintensieve en innovatieve sectoren. LOFAR, een netwerk van 25.000 kleine antennes die samen de grootste radiotelescoop ter wereld gaan vormen, is hiervan een goed voorbeeld. In het landelijk gebied willen we vooral schone, niet vervuilende bedrijvigheid. Grootschalige, industriële activiteiten passen beter bij de steden en langs de hoofdwegen.</p>
Bereikbaarheid/mobiliteit		<p>De wortels van de boom zijn zichtbaar. Deze voedingsaders staan voor de water- en spoorverbindingen en het wegennet die samen de bereikbaarheid van de boom – en dus van Drenthe – garanderen.</p>	<p>De slagaderen van het hart. De transportassen A28 en A37 verbinden de steden onderling en Drenthe met de rest van de wereld. Ze zijn daarmee de noodzakelijke slagaderen van het hart</p>

	Het Landgoed Drenthe	Drenthe als trotse boom	Het Gouden Hart van Nederland
Overige zaken waar aandacht voor is gevraagd			
Algemeen	<p>“Welkom!”</p> <p>De ruimtes van het landhuis staan symbool voor de belangrijkste activiteiten waarin Drenthe en zijn inwoners zich kunnen ontwikkelen en onderscheiden. De deuren staan open, iedereen is welkom. Centraal in het landhuis staat de moderne mens die er tot rust kan komen, kan genieten en zich kan laten verrassen.</p>	<p>Drenthe als trotse boom</p> <p>Drenthe groeit en bloeit</p> <p>In dit toekomstgezicht is Drenthe afgebeeld als een grote eikenboom. De boom staat voor vertrouwen, geborgenheid en stevigheid. Het groeitempo van de boom past bij onze provincie: geleidelijk en met behoud van het goede. Voor jong en oud. De boom staat er al vele jaren en zijn wortels liggen stevig in de Drentse ondergrond. Dit geeft aan dat Drenthe goed zorgt voor de eigen inwoners. Mensen die hier zijn, moeten hier kunnen blijven.</p> <p>Dat vraagt om betaalbare woningen, voldoende banen en een hoog voorzieningenniveau. Jongeren krijgen het onderwijs en de baan die bij ze past. Daarmee kunnen we het talent vasthouden in onze provincie. Senioren kunnen hier van hun oude dag genieten en hebben voorzieningen binnen handbereik.</p> <p>Drenten zijn trots op hun provincie. Dat moet zo blijven. In dit toekomstgezicht staan de thema's: veiligheid,</p>	

		<p>goed onderwijs, voldoende werk en betaalbare woningen centraal. Een bruisende provincie die volop in ontwikkeling is, maar het goede behoudt. Als Drenthe dat allemaal weet te bieden, dan komen de bezoekers vanzelf wel. En trekken de jongeren niet weg.</p>	
<p>Cultuur, ontspanning en vermaak</p>	<p>Cultuur, ontspanning Op de begane grond is links ruimte voor cultuur en ontspanning. Drenthe heeft een gevarieerd aanbod aan activiteiten. Dit aanbod is voortdurend in ontwikkeling en breidt zich continu uit.</p>	<p>Steden en dorpen De stad staat symbool voor de grotere kernen. Vooral hier zijn wonen, werk en voorzieningen geconcentreerd. Daarmee blijft de kwaliteit en de weidsheid van het landschap behouden. Ook staat de stad voor dynamiek. Als jongere kun je er je opleiding volgen, betaalbaar wonen van een bruisend nachtleven genieten. Bewoners en bezoekers vinden er musea, bioscopen, kunstgaleries en andere vormen van vrijetijdsbesteding. Tegelijkertijd moeten de kleine dorpen leefbaar blijven. Dat betekent dat ze over voldoende voorzieningen moeten kunnen beschikken en beperkt kunnen uitbreiden met nieuwe betaalbare woningen. De bereikbaarheid van stad en platteland met auto, openbaar vervoer en per fiets is daarbij uitermate belangrijk.</p> <p>Groter aanbod in cultuur en vermaak In Drenthe is vraag naar een groot en</p>	

		<p>uitgebreid aanbod aan cultuur en vermaak. Meer theaters, meer (muziek)evenementen, meer uitgaansmogelijkheden, betere restaurants, meer musea, meer kunst en ruime sportmogelijkheden. Voor jong én oud. Eén van de takken van de boom houdt daarom een Venetiaans masker – symbool voor cultuur en ontspanning – vast.</p> <p>Aan de voeten van de boom zitten sportschoenen. Drenthe biedt veel mogelijkheden voor sport en beweging. Via aansprekende sportevenementen (zoals de TT en de start van de wielerronde van Spanje), topsport én breedtesport zet Drenthe zichzelf op de kaart.</p>	
Onderwijs, kennis	In de rechterraimte hebben technologie en innovatie onderdak gevonden. In deze economische sectoren liggen voor Drenthe belangrijke kansen.	<p>Goed onderwijs om jeugd te binden. Drenthe investeert in onderwijs en schone werkgelegenheid op een hoog niveau. In een klimaat waarin innovatie en technologische vooruitgang kunnen gedijen. Dat vraagt om het lef om frisse en vernieuwende initiatieven een kans te bieden.</p> <p>Een groter aanbod aan hoger onderwijs biedt in dit toekomstgezicht aan jongeren uit onze provincie, maar ook van daarbuiten, goed onderwijs op alle</p>	

		niveaus. En na het afronden van hun opleiding kunnen ze in Drenthe aan het werk en hier betaalbaar wonen.	
Zorg	<p>Verzorging en kruisbestuiving Drenthe kiest in dit toekomstgezicht voor de verzorgingseconomie. Rust, ruimte, natuur, landschap en cultuurhistorie zijn een goede basis voor de ontwikkeling van economische activiteiten op het gebied van ontspanning, verzorging en vrije tijd. De ruimte rechts legt een verbinding tussen wetenschap en cultuur.</p> <p>Zorg Behalve op verzorging zet Drenthe in dit toekomstgezicht ook in op zorg. Dat past bij de kernkwaliteiten van Drenthe en levert een aanzienlijke werkgelegenheid op. Dit wordt gesymboliseerd door de drie personen die samen één persoon ondersteunen.</p>		